

Saara Korpela
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
2015

Opiskelijoiden yrittäjämäisen kompetenssin kehittyminen Lapin ammattiopiston yrittäjäyiskoulussa

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Opiskelijoiden yrittäjämäisen kompetenssin kehittyminen Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulussa

Saara Korpela

Kasvatustiede

Pro gradu -työ

81 sivua

2015

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyvää yrittäjämäistä kompetenssia. Aihetta lähestytään oppimisen näkökulmasta. Tutkielmaa varten on kerätty haastatteluaineisto ja haastateltavina ovat olleet sekä yrittäjyyskoulun opiskelijat että opettajat. Tällä tavoin on saatu esiin tutkittavien käsityksiä ja kokemuksia laadullisen tutkimuksen ollessa fenomenografinen.

Tutkielman kontekstina on yrittäjyyskasvatus, jota on Suomessa otettu osaksi koulutuksen tavoitteita 1990-luvulta eteenpäin, mutta varsinkin 2000-luvulta lähtien. Tämä johtuu yhteiskunnan tarpeesta lisätä yrittäjyyttä, joka vaikuttaa yhteiskunnan talouden, kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin paranemiseen lisäämällä työllisyyttä ja innovatiivisuutta. Läpi koulutusjärjestelmän kulkevalla yrittäjyyskasvatuksella pyritään kouluttamaan sekä yritystoiminnan ammattilaisia että aktiivisia kansalaisia.

Lapin ammattiopiston yrittäjyyskouluun hakeutuvat opiskelijat, jotka ovat kiinnostuneita perustamaan oman yrityksen tulevaisuudessa. Yrittäjyyskoulun yrittäjyyskasvatus on sekä sisäistä että ulkoista, eli käsiteltävänä ovat oman yrityksen perustamiseen liittyvät asiat, mutta opinnoissa kehitetään myös yleisesti opiskelijoiden työelämäntaitoja.

Tutkimustulosten mukaan yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyy monipuolista yrittäjämäistä kompetenssia. Opiskelijoille kehittyvä kompetenssi vastaa teoreettisten mallien mukaista yrittäjämäistä kompetenssia sillä erolla, että yrittäjyyskoulun opiskelijoille ke-

hittyy jopa joitakin piirteitä enemmän kuin mitä teoreettisissa malleissa ilmenee. Näin ollen yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi on tasokasta.

Tutkimuksen mukaiseen opiskelijoille kehittyvään yrittäjämaiseen kompetenssiin kuuluvat yrittäjämäiset taidot ja ominaisuudet. Yrittäjämäisiä taitoja ovat sosiaaliset taidot, ongelmanratkaisutaidot ja liiketoiminnalliset taidot. Yrittäjyyskoulun opetus on tutkimustulosten perusteella nimetty yrittäjyysopetuksesi, joka tukee opiskelijoiden yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä. Yrittäjyysopetus on joustavaa, valmentavaa ja teoreettista. Yrittäjyyskoulussa opiskelijat oppivat tutkimuksen mukaan hyvin kokonaisvaltaisella tavalla, mikä on ominaista yrittäjyyskasvatuksessa oppimiselle.

Avainsanat: Yrittäjyyskasvatus, toisen asteen ammatillinen koulutus, yrittäjämäinen kompetenssi.

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Tutkimuksen tausta	8
2.1 Yrittäjyyskasvatuksen yhteiskunnallinen merkitys	8
2.2 Yrittäjyyskoulu ja toisen asteen ammatillinen yrittäjyyskasvatus	10
3 Tutkimuksia yrittäjyyskasvatuksesta	12
4 Yrittäjyyskasvatuksen teoriaa	17
4.1 Yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus	17
4.2 Kompetenssi ja yrittäjämäinen kompetenssi	19
4.3 Oppiminen yrittäjyyskasvatuksessa	25
4.4 Opetusmenetelmät yrittäjyyskasvatuksessa	27
5 Tutkimuksen toteutus	29
5.1 Tutkimusongelma	29
5.2 Tutkimuksen laadullisuus ja tieteenfilosofiset lähtökohdat	30
5.3 Fenomenografinen tutkimussuuntaus	32
5.4 Tutkimusaineisto	33
5.5 Aineiston analyysi	36
6 Opettajien ja opiskelijoiden käsityksiä yrittäjyyskoulun toiminnasta	38
6.1 Yrittäjämäiset taidot	39
6.2 Yrittäjämäiset ominaisuudet	52
6.3 Yrittäjyysopetus	55
7 Johtopäätökset	62
7.1 Yrittäjyyskoulussa kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi	62
7.2 Yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä tukeva opetus	68
8 Pohdinta	71
Lähteet	75
Liitteet	82

1 Johdanto

Tutkielmani käsittelee Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulussa opiskelijoille kehittyvää yrittäjämäistä kompetenssia. Tarkastelen, minkälaista yrittäjämäistä kompetenssia yrittäjäyyskoulun opiskelijoille kehittyi. Tutkimukseni taustalla on sekä Suomessa että kansainvälisesti tavoiteltava yrittäjäyyskasvatus, jonka tähtäimessä on sekä kasvattaa opiskelijoista aktiivisia kansalaisia että innostaa alkamaan yrittäjäksi. Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulun tavoite on lähempänä jälkimmäistä, koska sinne valikoituvat opiskelijat, joilla on suunnitelmissa perustaa oma yritys. Yrittäjäyyskoulussa opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi antaa kuitenkin yhtä lailla hyvät työelämän valmiudet ja kasvattaa aktiivisuuteen. Näin ollen se on hyvin yleishyödyllistä.

Käsittelen yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä sekä opettajien että opiskelijoiden näkökulmasta. Tutkimukseni perimmäisenä tavoitteena on ollut mahdollisten kehityskohteiden esiin nostaminen yrittäjäyyskoulun opetusta varten, joten se on tarjonnut yrittäjäyyskoulun toimijoille mahdollisuuden tuoda äänensä kuuluviin kehitystarpeita määrittäessä. Varsinkin opiskelijoiden käsitysten kuuleminen on tärkeää, kun kehitetään opintoja, koska he ovat opetuksen kohteena.

Tarve aiheen tutkimiselle ilmeni Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulun kautta ja se oli itselleni tässä vaiheessa vähemmän tuttu. Uuden asian selvittäminen on kuitenkin ollut motivoivaa ja mielenkiintoista. Tutkimukseni on tuottanut tarpeellista tietoa opiskelijoiden oppimisesta ja sen avulla yrittäjäyyskoulun toimintaa voidaan kehittää.

Aiheen laajempina kontekstina on yrittäjäyyskasvatus, jota on aikaisemmin tutkittu monenlaisista näkökulmista ja viime vuosina yhä enemmän, koska aiheesta on tullut ajan-kohtainen yhteiskunnan nostaman tarpeen kautta. Kotimaisessa tutkimuksessa on käsitelty yrittäjäyyskasvatusta esimerkiksi opetuksen näkökulmasta (Hietanen 2012, Suonpää 2013, Peltonen 2014), yrittäjäyysidentiteetin kehittymisen näkökulmasta (Hägg 2011) sekä oppimisen näkökulmasta (Järvi 2013). Kansainvälisesti aiheesta ovat olleet esillä

muun muassa sukupuolten väliset erot (Paço, Ferreira, Raposo, Rodrigues & Dinis 2015), opiskelijoiden motiivit yrittäjyysopintojen aloittamiseen (Duval-Couetil ja Long 2014) sekä iäkkäämpien yritystä perustavien tarve yrittäjyyskoulutukselle (Hanks & Bonaparte 2015).

Tutkimukseni on laadullinen ja olen hyödyntänyt siinä fenomenografista tutkimusmenetelmää. Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkimusongelmaan haetaan vastausta tutkittavien käsitysten kautta. Ajatuksena on, että tutkittavilla on merkityksellistä kokemusperäistä tietoa, jota hyödyntämällä voi tarkastella tutkittavaa ilmiötä. Aineisto perustuu siis opettajien ja opiskelijoiden käsityksiin ja kokemuksiin.

Olen kerännyt aineiston puolistrukturoidun haastattelun avulla. Haastateltavina ovat olleet neljä Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulun opiskelijaa sekä molemmat yrittäjyyskoulun opettajat. Päädyin haastatteluaineiston keräämiseen, koska katsoin sen olevan paras menetelmä tutkittavien käsitysten ja kokemusten esille saamiseksi. Aineiston analyysin olen tehnyt aineistolähtöisesti sisällönanalyysillä. Olen tehnyt sen pitäen opiskelijoiden ja opettajien haastatteluaineistot aluksi erillään ja vasta loppuvaiheessa yhdistänyt ne kokonaisuudeksi. Tällä tavoin olen pystynyt käsittelemään sekä opettajien että opiskelijoiden käsitykset ja kokemukset tasapuolisesti.

Tutkimukseni tulosten mukaan yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyy tasokasta ja monipuolista yrittäjämäistä kompetenssia, joka pitää sisällään yrittäjämäisiä taitoja ja ominaisuuksia. Joustava, valmentava ja teoreettinen yrittäjyysopetus tukee opiskelijoiden kompetenssin kehittymistä. Opiskelijat oppivat kokonaisvaltaisella tavalla, joka on yrittäjyyskasvatuksessa ominaista. Mahdollisia kehityskohteita yrittäjyyskoulun toiminnalle on tehdä oppimisesta yhä suunnitelmallisempaa ja opetuksesta yhä käytännönläheisempää ja aidoista yritysmaailman ongelmista nousevaa. Tutkimuksestani ilmenevät yrittäjyyskoulussa kehittyvän yrittäjämäisen kompetenssin piirteet, joita opettajat ja opiskelijat pitävät erityisen tärkeinä ja jotka esiintyvät aineistossa voimakkaasti sekä piirteet, jotka eivät esiinny kovin vahvasti aineistossa. Näin ollen yrittäjyyskoulun kehityskohteita voidaan tarkastella myös tästä näkökulmasta.

Tutkielmani alussa käyn läpi sen taustaa ja aikaisempia tutkimuksia. Sen jälkeen kerron tutkimukseni teoreettisesta viitekehyksestä, jolloin käyn muun muassa läpi, mitä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjämäinen kompetenssi pitävät sisällään sekä millaista oppiminen ja opetus on yrittäjyyskasvatuksessa. Taustan ja teoreettisen viitekehyksen jälkeen tarkastelen tutkimukseni kulkua. Lopussa esittelen tutkimustulokset ja niiden johtopäätökset sekä pohdin eettisyyden ja luotettavuuden toteutumista ja tutkimukseni merkitystä laajemmassa mittakaavassa.

2 Tutkimuksen tausta

Tässä luvussa avaan tutkimukseni taustaa. Tarkastelen, mikä merkitys yrittäjyyskasvatuksella on niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Lisäksi kerron Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulusta ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa tapahtuvasta yrittäjyyskasvatuksesta.

2.1 Yrittäjyyskasvatuksen yhteiskunnallinen merkitys

Yrittäjyys on tärkeää yhteiskunnan talouden kasvulle ja kilpailukyvyille. Se näkyy poliittisessa puheessa sekä kansallisesti että Euroopan tasolla. Euroopan komission raportin (2012, 5) mukaan yhteiskunta tarvitsee innovatiivisuutta, luovuutta ja työllisyyden parantamista. Yksi ratkaisu näihin tarpeisiin vastaamiseen on kyseisen raportin mukaan yrittäjyyskasvatus, jonka pitäisi alkaa heti peruskoulussa. Yrittäjyyskasvatuksen avulla voidaan vaikuttaa nuorempien sukupolvien asenteisiin, taitoihin ja kulttuuriin ja tällä tavoin innostaa joko oman yrityksen perustamiseen tai yleisesti luovaan ja uutta kehittävään työhön ryhtymiseen organisaatiossa, jossa tarvitaan innovaatio-osaamista. (Euroopan komissio – koulutuksen, audiovisuaalialan ja kulttuurin toimeenpanovirasto 2012, 5.)

Yrittäjyys on Euroopan komission puheenjohtajan Jean-Claude Junckerin (2014) mielestä pääasiallinen työpaikkoja luova tekijä. Euroopan komissio on asettanut tavoitteeksi Euroopan työllisyyden, kasvun ja investointien parantamisen ja näihin vaikuttavana tekijänä yrittäjyyden edistämisen. (Juncker 2014, 4–5.)

Suomessa yrittäjyys nähdään yhtä lailla taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015, 8) mukaan talouden ja työllisyyden kasvun edistäjiä ovat nimenomaan yrittäjyys ja työnteko. Työllisyys parantaa yksilön toimeentuloa, työelämävalmiuksia ja elämänhallintaa ja vähentää syrjäytymisen riskiä, joten terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta yrittäjyys on

tärkeää (Kokko & Koskinen 2013; 305–306, 329). Tällä hetkellä Suomessa on Tilastokeskuksen viimeisimpien tietojen mukaan yrityksiä maa-, metsä- ja kalatalous poisluettuna 283 290. Ne työllistävät reilut 1,4 miljoonaa ihmistä. (Tilastokeskus yritysrekisteri.) Yritystoiminnan kansantalouden kokonaistuotannosta työllisyyden osuus on Suomessa ollut viimeisen 20 vuoden ajan 60–65 prosentin välillä ja tuotannon osuus on ollut 2000-luvulla yli 70 prosenttia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 36–37). Yrittäjyys on siis merkittävä tekijä kansantaloudelle työllisyyden, innovatiivisuuden ja hyvinvoinnin lisääjänä. Tästä syystä yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen ja tutkimus on ajankohtaista.

Suomessa yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen edistämiseen panostaminen näkyy esimerkiksi vuosien 2011–2016 koulutuksen ja tutkimuksen kehityssuunnitelmassa. Kyseisessä raportissa mainitaan muun muassa, että kaikilla koulutusasteilla tullaan nostamaan yrittäjyyttä enemmän esiin ja parantamaan koulun ja työelämän välistä yhteistyötä. Sen lisäksi kaikille ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille halutaan taata perustaidot työelämästä ja yrittäjyydestä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 17.) Euroopan komission tavoitteita on siis pyritty siirtämään koulutuksen sisällöllisiin tavoitteisiin.

Yrittäjyyskasvatusta pidetään Suomen ja Euroopan lisäksi myös laajemmin kilpailukykyä ja hyvinvointia edistävänä. Yhtä lailla kansainvälisesti arvioidaan, että yrittäjyyskasvatus tulisi ottaa osaksi opetusta kaikilla koulutusjärjestelmän osa-alueilla. Se ilmenee sekä EU:ssa, USA:ssa että Kiinassa tehdyissä koulutuspoliittisissa toimenpiteissä. (Kyrö & Ristimäki 2008, 259–260.)

Yrittäjyyskasvatuksen merkitys on kasvanut talouden kehittämiseen pyrkimisen lisäksi myös yhteiskunnassa tapahtuneen paradigman muutoksen vuoksi. Muutos on ollut siirtyminen hyvinvointiyhteiskunnan ajattelutavasta uusliberalistiseen ajattelutapaan. Näistä ensimmäisessä korostuvat solidaarisuus, turvallisuudentunne ja hyvinvointi ja jälkimmäisessä joustavuus, itsenäisyys ja vastuullisuus. Yrittäjyyskasvatuksella pyritään kehittämään yksilössä nimenomaan jälkimmäisiä piirteitä. (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2010, 18–21.)

Yrittäjyyskasvatuksen merkityksen kasvu yhteiskunnassa on siis yksilön itsenäisyyttä korostavasta ajattelutavasta ja yhteiskunnan talouden ja kilpailukyvyn kehittämisen tarpeesta johtuvaa. Yhteiskuntaan halutaan lisää ihmisiä, jotka ovat halukkaita perustamaan oman yrityksen ja täten luomaan uusia työpaikkoja. Lisäksi yhteiskunnan kilpailukykyä edistämään tarvitaan luovuutta ja sinnikkyyttä, joita yrittäjyyskasvatuksella kehitetään. Koska innovaatiot eivät synny itsestään, yhteiskuntaan tarvitaan uudenlaisia visioita omaavia ihmisiä, jotka ovat valmiita yrittämään uudelleen ja uudelleen visioidensa toteuttamiseksi. Yrittäjyyskasvatus luo sekä innovatiivisuutta että uusia yrityksiä.

2.2 Yrittäjyyskoulu ja toisen asteen ammatillinen yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyyskoulun opinnot on tarkoitettu Lapin ammattiopiston perustutkinto-opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneita aloittamaan yritystoiminnan valmistumisensa jälkeen. Opintoja suoritetaan koko kolmivuotinen opiskeluaika perustutkinto-opintojen ohella. Yrittäjyyskoulun opinnot sisältävät kaksi kymmenen opintoviikon laajuista tutkintoosaa, jotka ovat valinnainen yrittäjyys -tutkinnon osa ja perustutkintoa täydentävä yritystoiminta -tutkinnon osa. (Lapin ammattiopiston verkkosivut.) Yrittäjyyskoulussa toiminta on tavoitteellisesti yrittäjyyteen tähtäävää. Opintoihin valitaan pääsykokeen kautta opiskelijat, joita kiinnostaa tulevaisuudessa oman yrityksen perustaminen.

Rajaniemen (2009, 37) tutkimuksen mukaan noin puolet ammatillisen koulutuksen opiskelijoista ajattelee haluavansa tulevaisuudessa työskennellä yrittäjänä. Tästä syystä yrittäjyysopintojen tarjoaminen toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa on tarpeellista. Tällä tasolla opintoihin voi sisällyttää jo ulkoisen yrittäjyyden asioita eikä vain peruskoulun yrittäjyyskasvatukseen kuuluvaa sisäistä yrittäjyyttä tukevaa opetusta (Opetushallitus 2004, 40–41). Yrittäjyyskoulussa käsitelläänkin paljon ulkoista yrittäjyyttä, eli oman yritystoiminnan perustamista. Järven (2013, 12–13) mukaan ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyyden tulisi olla sekä oma opintokokonaisuutensa että kaikkiin aineisiin kuuluva tema. Yrittäjyyskoulun opinnot vastaavat näistä ensimmäiseen.

Lapin ammattiopiston yrittäjyyskouluun pääsee opiskelemaan opiskelijoita kaikilta perustutkinnon aloilta, mikä on edistyksellistä, koska yrittäjyyden oppiminen liitetään usein kapeakatseisesti pelkästään liiketalouteen ja sitä opettavat liiketalouden opettajat (Järvi 2013, 19). Yrittäjyyskoulussa opettajat ovat yrittäjätaustaisia ja yrittäjyyteen opettaminen näkyy myös heidän opetusmenetelmissään. Poikkitieteellisyys nähdään erittäin hyvänä ja toivottavana asiana ja opiskelijoille nähdään kehittyvän poikkitieteellisessä oppimisympäristössä uusia näkökulmia ja verkostoitumista.

Ammatilliselle toiselle asteelle tavoitteeksi on asetettu yrittäjämäisen osaamisen ja pedagogiikan kehittäminen aidoissa tilanteissa. (Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 19–20.) Yrittäjyyskoulussa toiminta tapahtuukin pitkälti tekemällä ja kokeilemalla. Opiskelijat voivat toteuttaa itseään ja ideoitaan vapaasti haluamallaan tavalla. Erilaisia toimintamuotoja yrittäjyyskoulussa ovat projektien suunnittelu ja toteuttaminen, kilpailuihin osallistuminen sekä yrittäjyyskirjallisuuteen perustuva kirjoitustehtävä. Jokainen yrittäjyyskoulun opiskelija tekee liiketoimintasuunnitelman loppunäyttönä. Kokonaisvaltaisen toiminnan vuoksi edellä mainittua tavoitetta pyritään yrittäjyyskoulussa toteuttamaan.

3 Tutkimuksia yrittäjyyskasvatuksesta

Käsittelen tässä luvussa aikaisempia tutkimuksia yrittäjyyskasvatuksesta ja pyrin tällä tavoin sijoittamaan oman tutkimukseni sen kontekstiin. Aikaisemmat tutkimukset kertovat, mihin suuntaan yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta on viime aikoina viety ja kuinka laajasti sitä on tutkittu. Tällä tavoin pystyn määrittämään oman tutkimukseni sijainnin ja tarpeen yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen kentässä.

Yrittäjyyskasvatusta on tutkittu viime vuosina monista eri näkökulmista niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa. Suomalaisessa tutkimuksessa yrittäjyyskasvatusta ovat tutkineet opetuksen näkökulmasta muun muassa Hietanen (2012), Suonpää (2013) ja Peltonen (2014). Hietanen (2012) on tutkinut opetussuunnitelman mahdollistamaa yrittäjämäisen toiminnan opettamista. Hänen tutkimuksensa mukaan opiskelijoita tulisi suunnata yrittäjämäiseen toimintaan innovatiivisuuden ja päämäärätietoisuuden kautta. Siihen kyetään, kun mahdollistetaan opiskelijoiden luovuus, reflektiivisyys, tavoitteellisuus, vuorovaikutteisuus sekä rohkeus. Opiskelijan itsesäätelytaidot sekä monipuolinen ja joustava oppimisympäristö korostuvat näihin pyrkimisessä. Opettamisessa tulisi huomioida opiskelijoiden itsensä asettamat tavoitteet opetussuunnitelman tavoitteisiin nähden. (Hietanen 2012, 99.)

Suonpää (2013) on tutkimuksessaan pyrkinyt kehittämään yrittäjyyskasvatuksen kentälle oppimismallin, jonka kautta opettaja pystyy tukemaan korkea-asteen opiskelijan yrittäjämäisen toiminnan, taitojen ja asenteiden kehittymistä. Mallissa opiskelijat työskentelevät kollaboratiivisesti tiimissä kehittäen aidossa ympäristössä yritysidea. Opiskelijoiden yhteistyö muodostuu niin, että he asettavat aluksi itsenäisiä tavoitteita ja kehittävät ideoita, jotka muokataan tiimissä yhteisiksi. Tällä tavoin tiimityöskentelystä tulee luonteeltaan neuvottelevaa ja opiskelijoille kehittyvä oppimisorientoitunut työskentelyilmapiiri. Opettajan tehtävänä on orientoida, rohkaista ja haastaa opiskelijoita mallin eri vaiheissa niin yksilöllisesti kuin tiimikohtaisesti. Opettaja voi voimaannuttaa tiimin

suoritusta antamalla heille päätösvaltaa ja vastuun omasta oppimisestaan. (Suonpää 2013; 18, 111–119, 122, 127.)

Peltosen (2014) tutkimus käsittelee opettajan valmiuksia. Tutkimuksessa on tähdätty yrittäjyyskasvatukseen ja -pedagogiikan yhdenmukaistamiseen ja opettajien kohtaamien haasteiden ja mahdollisuuksien tarkastelemiseen yrittäjyyskasvatuksessa. Valmiudet yrittäjyyskasvattajana toimimiseen edellyttävät yrittäjämäistä asennetta sekä yrittäjyyttä edistävien opetusmenetelmien käyttöä. Opettajille tulisi mahdollistaa kollaboratiivinen oppiminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja tuki työssään. (Peltonen 2014; 125, 129, 138.)

Opetuksen näkökulmasta tutkimisen lisäksi yrittäjyyskasvatuksen kentällä on tutkittu oppimista. Järvi (2013) on tutkinut, millä tavalla yrittäjyyttä opitaan ammatillisella toisella asteella niin opiskelijoiden kuin pedagogisesta näkökulmasta. Hänen tutkimuksensa mukaan yrittäjyyttä opitaan ammatillisella toisella asteella todellisen yritysmaailman ja koulutuksen yhteisvaikutuksessa toiminnallisilla menetelmin, kuten projekteja tekemällä. Tällä tavoin opiskelijat oppivat yrittäjyyden tietoja, taitoja, ominaisuuksia ja toimintaa. Järven (2013) tutkimuksessa ilmeni, että opetussuunnitelma vaatii vielä kehittämistä, jotta sieltä voisi saada todellista opastusta yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen käytännössä. (Järvi 2013, 78–82.)

Oppimisen näkökulmasta yrittäjyyskasvatusta ovat tutkineet myös Kyrö, Mylläri ja Seikkula-Leino (2008). He ovat tutkineet yrittäjyyden oppimisprosessissa kehittyvää kompetenssia metaprosessien näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan yrittäjämäisessä oppimisessa olennaista on oppimisprosessin kokonaisvaltaisuus ja opiskelijoiden itsesäätely- ja metavalmiudet, joita tukevat toiminnallisuus ja yhteistoiminta opetuksessa. (Kyrö, Mylläri & Seikkula-Leino 2008; 269, 289–290.)

Erityispedagogisen lähestymistavan yrittäjyyskasvatuksessa oppimiseen on tuonut Koskinen (2015) selvittäessään, miten yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaikuttaa vaativassa erityisopetuksessa olevien opiskelijoiden itsesäätelyyn ja tulevaisuusorientaatioon. Koskisen tutkimuksen mukaan tietyt yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan toimen-

piteet vaikuttavat positiivisesti oppilaiden itsesääteelyyn. Näitä ovat esimerkiksi pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteiden asettaminen, tehtävien riittävä haasteellisuus ja kytkeytyminen oppilaan kiinnostuksenkohteisiin sekä mahdollisuus osallistua opintojensa suunnitteluun. Tutkimuksen mukaan opiskelijat olivat pääsääntöisesti epämääräisesti tulevaisuusorientoituneita, mihin vaikutti muun muassa heidän heikko itsetuntonsa. (Koskinen 2015; 151, 154–155, 166.)

Paitsi opettamista ja oppimista, käsitellään yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa myös muun muassa opiskelijoiden motivaatiota ja yrittäjän identiteettiä. Näistä ensimmäiseen liittyen Römer-Paakkanen ja Pekkala (2008) ovat tutkineet ammattikorkeakouluopiskelijoiden syitä alkaa yrittäjiksi. He havaitsivat tutkimuksessaan, että yrittäjyyteen kasvamiseen vaikuttaa yksilön sosialisatio, kokemukset ja koulutus. Näin ollen esimerkiksi harrastuksilla ja muilla aktiviteeteilla on perheen ja formaalin koulutuksen rinnalla merkittävä rooli yrittäjäksi ryhtymisessä. (Römer-Paakkanen & Pekkala 2008, 349–350.)

Hägg (2011) on tutkinut yrittäjyysvalmennuksessa kehittyvää yrittäjyysidentiteettiä. Hän on tarkastellut aihetta luovan alan ammattilaisia tutkimalla. Hänen tutkimuksensa mukaan yrittäjän identiteetti kehittyy yrittäjän itsensä määrittämässä jatkuvasti muotoutuvassa prosessissa. (Hägg 2011; 52, 202–204.)

Kansainvälisessä yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa on käsitelty muun muassa, millaisia sukupuolten välisiä eroja on löydettävissä yrittäjyyteen suhtautumisessa ja yrittäjämäisissä piirteissä. Pacon ym. (2015, 65–70) tutkimuksen mukaan pojat alkavat yrittäjiksi tyttöjä herkemmin ja omaavat myös enemmän yrittäjämäisiä piirteitä, kuten riskinottoa.

Hanks ja Bonaparte (2015) ovat tarkastelleet yrittäjyyskasvatusta aikuiskasvatustieteen näkökulmasta tutkiessaan, millaista koulutusta myöhemmässä elämänvaiheessa yrityksen perustavat tai jo yritysmaailmassa toimivat henkilöt voisivat hyödyntää. He esittelevät tutkimuksessaan erään yrittäjyyskasvatuksen kuusi kurssia sisältävän ohjelman. Kurssien teemat olivat markkinointi, yhteydenpito, talous, henkilöstö, myynti ja asia-

kaspalvelu. Markkinointitaitojen kehittämiseksi todettiin olevan eniten tarvetta (Hanks & Bonaparte 2015; 165, 173, 175.)

Oman tutkimukseni aihetta lähellä olevia yrittäjämäisiä taitoja on myös tutkittu kansainvälisesti. Magaña, May ja Maldonado (2015) ovat tehneet vertailua Puerto Ricon ja Meksikon kaupan alan opiskelijoiden välillä. Heidän tutkimuksessaan on selvitetty opiskelijoille kehittyneitä luovuutta, itsevarmuutta, ongelmanratkaisukykyä ja riskinsietokykyä. Tutkijat määrittivät mittarin yrittäjämäisille taidoille voidakseen tehdä vertailua yliopistojen välillä. Kaikki taidot olivat kehittyneet tutkimuksen mukaan hyvin molemmissa yliopistoissa ja ainoastaan riskinsietokyvyssä oli huomattavissa eroavaisuuksia. Eron ajateltiin johtuvan siitä, että näissä kahdessa kulttuurissa riski käsitetään eri tavalla. (Magaña, May & Maldonado 2015; 2–3, 12.)

Duval-Couetil ja Long (2014) ovat tutkineet lukio-opiskelijoiden motivaatiota yrittäjyysopintojen suorittamiselle. Heidän tutkimuksessaan selvitettiin, miten yrittäjyysopintoja suorittavat opiskelijat aikovat hyödyntää opintojaan tulevaisuudessa ja millaisen aikavälin tavoitteena he näkevät mahdollisen yrityksen perustamisen. Tutkimuksen mukaan opiskelijoiden suunnitelmat yhdistyivät näiden vaihtoehtojen välillä siten, että 88 prosenttia aikoi hakea töitä jo olemassa olevasta yrityksestä, 45 prosenttia aikoi jatkaa vielä opintojaan ja 65 prosenttia aikoi perustaa oman yrityksen. Suurin osa opiskelijoista näki yrityksen perustamisen vasta myöhemmin elämässään tapahtuvana tekona, mutta jotkut ajattelivat perustavansa sen jo heti opintojensa jälkeen. (Duval-Couetil & Long 2014; 63, 67–70.)

Aikaisemmassa tutkimuksessa selvitetään monia asioita yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi ja ymmärtämiseksi. Opiskelijoiden motiivien ja identifioitumisen selvittäminen sekä oppimisen ja opetuksen tutkiminen ovat kaikki asioita, joiden avulla yrittäjyyskasvatusta voidaan ymmärtää paremmin ja tällä tavoin myös viedä sitä eteenpäin ja saada selville, millä tavoin opiskelijoita voidaan innostaa yhä enemmän yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen toimintaan.

Oma tutkimukseni sijoittuu yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa ammatillisen toisen asteen koulutuksessa oppimisen alueelle. Tutkimukseni tuottaa uutta tietoa nimenomaan Lapin ammattiopistolle, jolloin tutkimustulokset ovat hyödyllisiä varsin paikallisesti. Yrittäjyyskasvatus on kuitenkin tärkeä tutkimusaihe tällä hetkellä, joten sitä kehitettäessä uutta tietoa opiskelijoiden oppimisesta tarvitaan ja tutkimukseni vastaa tarpeeseen.

4 Yrittäjyyskasvatuksen teoriaa

Tähän mennessä olen selvittänyt tutkimukseni taustaa ja kertonut aikaisemmin yrittäjyyskasvatuksen alueella tehdyistä tutkimuksista. Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia. Käsittelen yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta, jotka ovat tutkimukseni taustaan ja kontekstiin liittyviä käsitteitä. Lisäksi tarkastelen yrittäjämäistä kompetenssia sekä opetusmenetelmiä ja oppimista yrittäjyyskasvatuksessa. Ne ovat tutkimuksessani selvitettyjä asioita ja myös tutkimusongelmassani esillä ja tästä syystä merkittäviä tutkimukselleni.

4.1 Yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyys on käyttäytymistä, ominaisuuksia ja taitoja, jotka mahdollistavat yksilön tai ryhmän luomaan muutosta tai innovaatioita ja selviytymään tai jopa nauttimaan epävarmuudesta ja monimutkaisuudesta kaikilla elämäalueilla. Yrittäjyyttä ei tulisi ymmärtää pelkästään liiketoiminnallisuutena, vaan siihen tulisi liittää myös ydinsaaminen ja henkilökohtaisia ominaisuuksia. (Gibb 2005, 46.)

Laitinen ja Nurmi (2007, 81) pitävät yrittäjyyttä toiminta-, ajattelu- ja suhtautumistapana, joka voi ilmetä joko oman yrityksen perustamisena tai toisen palveluksessa työskentelynä. Tätä käsitystä sivutaan myös Euroopan komission raportissa (2012, 5), jonka mukaan yrittäjyyskoulutuksen tavoitteena on kasvattaa yrittäjämäisiä taitoja ja ominaisuuksia omaavia kansalaisia, jotka joko haluavat perustaa oman yrityksen tai työskennellä organisaatiossa, jossa vaaditaan yrittäjämäisiä valmiuksia. Yrittäjyys nähdään siis laajempina kuin vain oman yrityksen perustamisena.

Yrittäjyyttä määriteltäessä tehdäänkin yleisesti kahtiajako ulkoiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen. Ulkoinen yrittäjyys on omistajayrittäjyyttä eli konkreettisesti oman yrityksen pyörittämistä ja sisäinen yrittäjyys on toisen palveluksessa olevaa yrittäjyyttä. (Koiranen & Pohjansaari 1994; 7, 17–18.) Kyrö (2001, 99) lisää näiden kahden yrittäjyyden

ulottuvuuden rinnalle vielä omaehtoisen yrittäjyyden, joka tarkoittaa yksilön yrittäjämäistä toimintatapaa. Peruskoulukontekstissa tavoitteena on sisäiseen yrittäjyyteen kasvattaminen (Opetushallitus 2004, 40–41) ja toisen asteen koulutuksessa opetetaan lisäksi ulkoista yrittäjyyttä. Tällöin opiskelijoita kannustetaan jo oman yrityksen perustamiseen eikä vain kehitetä heissä yrittäjämäistä asennetta.

Suomessa yrittäjyyskasvatus on varsinaisesti lähtenyt nousuun 1990-luvulla. On arvioitu, että tuon ajan taloudellinen taantuma on ollut osasy yrittäjyyskasvatuksen lisäämiseen opetussuunnitelmaan. (Ristimäki 2004, 35.) Yrittäjyyskasvatus on kuitenkin saanut jalansijaa opetuksessa vasta 2000-luvulla (Kyrö 1999, 10). Tuolloin alettiin kehittämään yrittäjyyskasvatukseen sopivia opetusmenetelmiä ja -muotoja, mutta esimerkiksi pedagogisia perusteita yrittäjyyskasvatukselle ei ollut vielä kovin paljon arvioitu (Kyrö 2001, 92).

Kyrö, Lehtonen ja Ristimäki (2007, 18–19) ovat määrittäneet yrittäjyyskasvatuksen käsitettä ja todenneet sen olevan monitahoinen. Yrittäjyyskasvatus voi näyttäytyä vastauksena muuttuvan yhteiskunnan tarpeeseen kasvattaa innovatiivisia ja uudistushenkisiä kansalaisia ja toisaalta yksilön tarpeeseen pärjätä työelämän epävarmuudessa (Kyrö ym. 2007, 15–16). Käsitteellä on siis yhteiskunnallinen liiketoimintaa ja innovatiivisuutta korostava ulottuvuus ja yksilöä painottava yrittäjakeskeinen ulottuvuus (Kyrö ym. 2007, 17).

Vaikka Euroopan komission tavoitteet lisätä yrittäjyyskasvatusta EU:n alueella ovat lisääneet sitä, monet yrittäjyyskasvatusohjelmat opettavat kuitenkin hyvin yksipuolisesti yrittäjyydestä. Tällainen liikkeenjohdollinen ja voittoa tavoitteleva näkökulma ei kouluuta yrittäjyyteen. Se vaatisi erilaisten taitojen, kykyjen ja toimintatapojen opettamista. (Paço ym. 2015, 60.) Myös Peltonen (2007) näkee yrittäjyyskasvatuksessa tärkeänä sekä ulkoisen että sisäisen yrittäjyyden huomioimisen yrittäjyyskasvatuksen kokonaisvaltaisuuden mahdollistumiseksi. Ideaalitulanteessa yrittäjyyskasvatus on sekä yrityksen perustamiseen ja yrityksessä työskentelyyn perehdyttävää että yrittäjältä vaadittavia muita ominaisuuksia kehittävää. (Peltonen 2007, 217).

Yrittäjyyskasvatuksessa huomioitavaa on sen monitahoisuuden lisäksi myös opiskelijan asenne yrittäjyyttä kohtaan. Yrittäjyyteen identifioitumiseen vaikuttaa yksilön kokemus itsestään eli pitääkö hän itseään yrittäjämäisenä ja näkeekö hän yrittäjyyden sopivaksi uravalinnaksi peilattaessa sitä omiin arvoihinsa ja tulevaisuuden suunnitelmiinsa. Lisäksi identifioitumiseen vaikuttaa se, näkeekö yksilö uravalintanaan yrittäjyyden. Viimeisenä identifioitumiseen vaikuttavana tekijänä ovat yksilön käsitykset yrittäjyydestä, joihin vaikuttavat yksilölle merkittävät henkilöt ja instituutiot, kuten vanhemmat, koulu ja joukkoviestimet. (Ristimäki 2007, 38–39.) Yrittäjyyskasvatus ei ole vain tiedon lisäämistä yrittäjyydestä vaan yrittäjämäiseen elämäntapaan kannustamista asenteeseen vaikuttamalla (Römer-Paakkala & Pekkala 2008, 342). Yrittäjyyteen identifioitumisenkin voi nähdä tällaisen elämäntavan omaksumisena.

Yrittäjyyskasvatus on siis opiskelijan kasvattamista sisäiseen tai ulkoiseen yrittäjyyteen tai molempiin riippuen opintoasteesta ja sen tavoitteista. Yrittäjyyskasvatusohjelman tulisi olla kokonaisvaltaisesti opiskelijan liikkeenjohdollista osaamista ja erilaisia taitoja, kykyjä ja toimintatapoja kehittävä. Yrittäjyyskasvatuksessa voi vaikuttaa opiskelijan yrittäjyyteen identifioitumiseen antamalla hänelle realistisen kuvan yritystoiminnasta ja kannustamalla yrittäjämäiseen elämäntapaan.

4.2 Kompetenssi ja yrittäjämäinen kompetenssi

Kompetenssi tarkoittaa sekä yksilön kokonaisvaltaisia taitoja että yksityiskohtaisemmin tiettyyn tehtävään tai työhön tarvittavia taitoja. Kompetenssin voi ymmärtää eri tavoin. Perinteisin tapa on määritellä se kolmella eri tavalla: kykynä suoriutua työtehtävistä, yksilön tietoina, taitoina ja asenteina sekä näiden yhdistelmänä eli kykynä suoriutua työtehtävistä ja yksilön ominaisuuksina. (Hanhinen 2010, 59.)

Tässä tutkielmassa kompetenssi ymmärretään viimeiseksi mainitun määritelmän kautta, eli yksilön työtehtävässään tarvitsemina valmiuksina, kykyinä ja ominaisuuksina. Taitojen lisäksi persoonalliset ominaisuudet ovat yrittäjyyttä käsiteltäessä otettava huomioon,

koska yrittäjyydessä vaaditaan tietynlaisten persoonallisten ominaisuuksien olemassaoloa. Yksilön tulee esimerkiksi pitää itseään yrittäjämäisenä ja nähdä yrittäjyys sopivana uravalintana peilattaessa sitä omiin arvoihinsa ja tulevaisuuden suunnitelmiinsa (Ristimäki 2007, 38–39).

Puhuttaessa yrittäjämäisestä kompetenssista on olemassa monia malleja, jotka päällisin puolin sisältävät samoja piirteitä (ks. Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48; Koironen ja Pohjansaari 1994, 15; Koironen & Ruohotie 2001, 105). Käsittelen niistä Gibbin (2005, 47–48) ja Euroopan komission (2012, 19) malleja, koska ne ovat kokonaisvaltaisia, mutta kuitenkin jossain määrin toisistaan poikkeavia. Gibbin (2005, 47–48) määrittämä yrittäjämäinen kompetenssi on jaettu yrittäjämäiseen käyttäytymiseen, yrittäjämäisiin ominaisuuksiin ja yrittäjämäisiin taitoihin, jotka olen merkinnyt käännettynä taulukkoon 1. Kyseinen malli on varsin laaja verrattaessa sitä muihin yrittäjämäisen kompetenssin sisältöä selittäviin malleihin (ks. Euroopan komissio 2012, 19; Koironen & Pohjansaari 1994, 15).

Taulukko 1: Yrittäjämäinen kompetenssi (Gibb)

Yrittäjämäinen käyttäytyminen	Yrittäjämäiset ominaisuudet	Yrittäjämäiset taidot
Mahdollisuuksiin tarttuminen	Kunnianhimoisuus ja suoritusorientoituneisuus	Ongelmanratkaisutaito
Oma-aloitteisuus	Itseluottamus	Vakuuttavuus
Asioiden luova yhdistäminen	Sinnikkyys	Neuvottelutaito
Itsesäätely	Autonomia	Myyntitaito
Vastuun ottaminen	Toiminnallisuus	Taito antaa ehdotuksia
Kokonaisuuksien hahmottaminen	Tekemällä oppiminen	Projektien ja liiketoiminnan johtamistaito
Verkostoituminen	Ahkeruus	Strateginen ajattelu
Asioiden luova yhdistäminen	Päätäväisyys	Päätöksenteko
Riskinotto	Luovuus	Verkostoituminen

Euroopan komission raportti (2012, 19) kuvaa yrittäjämäistä kompetenssia yrittäjämäisinä asenteina, tietoina ja taitoina. Ne olen merkinnyt tarkemmin käännettynä taulukkoon 2. Gibbin (2005, 47–48) malliin verrattuna se korostaa enemmän yrittäjyyden liiketoiminnallista puolta ja työelämän tietoutta.

Taulukko 2: Yrittäjämäinen kompetenssi (Euroopan komissio)

Asenne	Tieto	Taidot
Itsetietoisuus	Uramahdollisuudet	Kommunikointitaito
Itseluottamus	Työelämän tieto	Esiintymistaito
Aloitteellisuus	Taloudellinen tieto	Suunnittelu
Riskinotto	Rahoitus	Tiimityö
Kriittinen ajattelu	Yritykset	Mahdollisuuksien etsiminen
Luovuus	Yrityselämän prosessit	Liiketoimintasuunnitelman tekeminen
Ongelmanratkaisu		

Yrittäjämäisesti toimiva yksilö uskoo omiin kykyihinsä ja täten myös ideoihinsa, joita hän haluaa kehittää käytännön toteuttamiseen asti. Hän on ongelmanratkaisukykyinen, riskinottokykyinen, luova, kriittinen ja aloitteellinen. Yrittäjämäiseen kompetenssiin sisältyy ymmärrys siitä, mitä on olla yrittäjä ja miten otetaan oma asema työelämässä yrittäjänä. Yrityksen perustamisprosessissa, kuten liiketoimintasuunnitelman tekemisessä yrittäjän on osattava kartoittaa erilaisia mahdollisuuksiaan. (Euroopan komissio 2012, 19.)

Seuraavaksi kuvailen tarkemmin edellisissä malleissa esiintyviä piirteitä, osa nimittäin sisältyy toisiinsa ja kuuluu laajempiin kokonaisuuksiin, nimittäin ongelmanratkaisutaitoon ja sosiaalisiin taitoihin. Kerron ensin ongelmanratkaisutaidosta ja siihen kuuluvista piirteistä ja tämän jälkeen sosiaalisista taidoista.

Luova ongelmanratkaisu on Lehden ja Ristolan (1990) mukaan prosessi, johon kuuluvat seuraavat vaiheet: ongelman tiedostaminen, ongelman hyväksyttäminen, ongelman muokkaus, informaation keruu, hautuminen, ideointi, ideoitten arviointi, ratkaisun hyväksyttäminen ja prosessin jatkovaiheet. Jatkovaiheet ovat toimenpiteitä ennen tuotteen saamista markkinoille, kyse voi olla esimerkiksi tuotteen testaamisesta. (Lehti & Ristola 1990, 71–72.) Tällä perusteella ongelmanratkaisutaitoon kuuluvat ongelmanratkaisu ja ideointi.

Ongelmanratkaisussa on tehtävä päätöksiä, sillä ongelmanratkaisuprosessin eri vaiheissa yksilön eteen avautuu erilaisia vaihtoehtoja ja näin ollen valintatilanteita. Näin ollen päätöksenteko on osa ongelmanratkaisutaitoa. Haatajan, Hietasen, Järven ja Tompurin (2009, 131) mukaan päätöksenteko on systeeminen prosessi, johon kuuluu valintojen tekemisen mahdollisuus, vastuu, riskinotto, erilaisuuden olemassaolo sekä dialogi. Näin ollen riskinotto on myös eritelty ongelmanratkaisutaidon osaksi.

Byrd (1982, 15–16) määrittelee riskin epävarmuudeksi, joka liittyy jokaisen tilaisuuden käyttämisen aiheuttamiin voittoihin tai tappioihin. Suomenkielessä riskinotto kuuluu niin yrittäjän kuin aktiivisen kansalaisenkin toimintaan (Ikonen 2006, 90). Riskinotossa voi olla kyse yksilön itsetuntoon ja oman kyvykkyyden käsittämiseen liittyvästä psykologisesta riskinotosta, yrittäjyyteen aina kuuluvasta taloudellisesta riskinotosta tai sosiaalisesta riskinotosta, joka viittaa oman asemansa menettämisen riskiin (Ristimäki 2004, 30). Byrd (1982, 16) liittää riskinottoon aina psykologisen puolen mainitessaan, että siihen vaikuttaa aina yksilön käsitys omasta suoriutumiskyvystään.

Ongelmanratkaisutaitoon kuuluvia laajempia piirteitä ovat siis ongelmanratkaisu, ideointi, riskinotto ja päätöksenteko. Nämä kaikki löytyvät edellä esitetyistä yrittäjämäisen kompetenssin malleista (Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48). Alla olevaan taulukkoon 3 olen selventänyt ongelmanratkaisutaitoon kuuluvia piirteitä.

Taulukko 3: Ongelmanratkaisutaito

Ongelmanratkaisu	Ongelman tiedostaminen Ongelman hyväksyttäminen Ongelman muokkaus Ratkaisun hyväksyttäminen Prosessin jatkovaiheet
Ideointi	Informaation keruu Ideoitten hautuminen Ideoitten arviointi
Riskinotto	Käsitys suoriutumiskyvystä Vastuun otto
Päätöksenteko	Valintojen tekeminen Erilaisuuden olemassaolo Dialogi

Ongelmanratkaisutaidon kokonaisuuden lisäksi yrittäjämäisen kompetenssin piirteistä moni sisältyy sosiaalisiin taitoihin. Niissä on pohjimmiltaan kysymys ihmisten kanssa toimeen tulemisesta (Keltikangas-Järvinen 2010, 22). Selvennän seuraavaksi sosiaalisten taitojen piirteitä ja niiden yhteyttä yrittäjämäiseen kompetenssiin.

Sosiaaliset taidot ovat kasvatuksen ja kokemuksen kautta opittuja taitoja ja niiden osaaminen tarkoittaa kykyä rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa (Kauppila 2005, 125; Keltikangas-Järvinen 2008, 106; 2010, 18). Työelämän näkökulmasta merkittäviä sosiaalisia taitoja ovat kyky toimia sosiaalisissa verkostoissa ja työelämäyhteyksissä, ryhmä- ja tiimityöskentelytaidot, roolinottokyky, kyky ymmärtää ja eläytyä toisen asemaan, sosiaaliseen ympäristöön sopeutuminen, työpanoksensa tehokas tarjoaminen sekä mielipiteen ilmaisukyky (Kauppila 2005, 159–160; Keltikangas-Järvinen 2010, 20–21). Sosiaalisiin taitoihin kuuluu monipuolisten toimintatapojen hallitseminen ja ongelmanratkaisu erilaisista vuorovaikutustilanteista selviämisessä. Näiden lisäksi empaattisuus ja sympaattisuus ovat olennainen osa hyviä sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22–23.)

Kauppila (2005, 128) yhdistää neuvottelutaidonkin sosiaalisten taitojen piirteisiin kuuluvaksi. Neuvottelun hallitsemisessa on olennaista assertiivinen viestintä eli se, että pystyy ottamaan sekä omat että toisen oikeudet huomioon neuvottelutilanteessa. Tällainen viestintätyyli on tasapuolinen ja vuorovaikutteinen. Assertiivisuuteen kietoutuu myös monia yrittäjyydessä olennaisia piirteitä, kuten vastuun otto omista päätöksistä, rakentavan palautteen antaminen sekä mielipiteiden selkeä ilmaiseminen. (Huhtinen 2005; 39, 47–50.)

Sosiaalisten taitojen merkittävyyttä nimenomaan yrittäjyyden näkökulmasta ovat tutkineet Baron ja Markman (2000). Heidän mukaansa yrittäjyydessä tulee kyetä antamaan hyvä ensivaikutelma, rakentamaan verkostoja, sopeutumaan monenlaisiin tilanteisiin ja olemaan vakuuttava (Baron & Markman 2000, 106). Verkostoja tarvitaan yrittäjyydessä ilmenevän erimuotoisen toiminnan mahdollistumiseksi ja siihen voivat kuulua esimerkiksi asiakkaat, kilpailijat, rahoittajat ja työntekijät. Hyvä verkosto on siis monipuolinen ja sen rakentaminen vaatii yrittäjältä hyviä vuorovaikutustaitoja. (Ristimäki 2004, 32–33.) Sosiaalisten taitojen olennaisinta antia ovat yrittäjän kyky havainnoida toisten aikomuksia ja motiiveja, pystyä muuttamaan toisten näkemyksiä toivottuun suuntaan, antaa hyvä vaikutelma itsestään ja yrityksestään, kyky ilmaista itseään sekä sopeutua eri tilanteisiin ja kyetä sujuvaan kanssakäymiseen erilaisista taustoista tulevien ihmisten kanssa. (Baron & Markman 2000, 108–109; Baron & Tang 2009, 282–283.)

Taulukkoon 4 olen tiivistänyt edellä mainitut sosiaalisten taitojen piirteet jaotellen ne erityisesti yrittäjyydessä vaadittaviin ja työelämässä tarvittaviin. Molempia löytyy kuitenkin yrittäjämäisen kompetenssin malleista taulukoissa 1 ja 2. Näin ollen yrittäjyydessä tarvittavaa kompetenssia on sekä yrittäjyydessä erityisesti vaadittavat sosiaaliset taidot että työelämässä yleisesti tarvittavat sosiaaliset taidot.

Taulukko 4: Sosiaaliset taidot

Työelämä	Sosiaaliset verkostot
	Tiimityöskentelytaidot
	Roolinottokyky
	Empatia
	Sympatia
	Työpanoksen tarjoaminen
	Mielipiteen ilmaisukyky
	Vuorovaikutustilanteissa selviäminen
	Neuvottelutaidot
	Assertiivinen viestintätaito
Yrittäjyys	Ensivaikutelman antaminen
	Verkostojen rakentaminen
	Sopeutumiskyky
	Vakuuttavuus

Tässä kappaleessa käsiteltyjen asioiden perusteella yrittäjämäinen kompetenssi sisältää yrittäjämäisiä taitoja, tietoja, asenteita ja käyttäytymistä. Monia yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluvia piirteitä sisältyy ongelmanratkaisutaitoon ja sosiaalisiin taitoihin. Seuraavaksi tarkastelen, millaisia ovat oppiminen ja opetusmenetelmät yrittäjyyskasvatuksessa.

4.3 Oppiminen yrittäjyyskasvatuksessa

Oppiminen on monipuolinen prosessi, jonka voi ymmärtää tietojen, taitojen tai kykyjen hallitsemisena tai rakentumisena. Yrittäjyyskasvatuksessa yksilöä tulisi pitää ainutlaatuisena, vapaana ja vastuullisena, uteliaana ja oivaltavana sekä rohkeana uutta luovana oppijana. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikassa ajatellaan, että yksilö oppii aktiivisena toimijana suhteessa ympäristöönsä ja omaan itseensä. (Kyrö 2001, 99.) Muun muassa yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluvaa ongelmanratkaisua tulisi kehittää oppimistilan-

teissa, jotka vastaavat aitoja työelämästä nousevia ongelmatilanteita. Tällainen toimintatapa myös edesauttaa opiskelijaa kehittämään omaa ajatteluaan ja kasvamaan asiantuntijakulttuuriin. (Hakkarainen, Lonka ja Lipponen 2004, 119.)

Oppimisprosessiin voi katsoa kuuluvaksi kolme ylemmän tason osa-aluetta, jotka ovat affektiivinen, konatiivinen ja kognitiivinen (Snow, Corno & Jackson 1996, 244). Affektiivinen alue on tunne- ja temperamenttitason, konatiivinen alue motivaatio- ja tahtotason ja kognitiivinen alue tietojen ja taitojen ulottuvuus. Koironen ja Ruohotie (2001, 103) korostavat, että yrittäjyyskasvatuksessa ei tulisi painottaa vain kognitiivisen alueen eli tietojen ja taitojen kehittymistä, vaan yrittäjyyteen oppiminen vaatii kokonaisvaltaisempaa kehittymistä. Affektiivisella alueella ovat esimerkiksi yrittäjyyden arvot ja asenteet sekä pelon tunteet, joihin on tärkeää kiinnittää huomiota. Niihin vaikuttamalla voidaan kehittää muun muassa riskinotto- ja kokeiluhalu. (Koironen & Ruohotie 2001, 103.)

Konatiivisen alueen motivaatiotekijät suuntaavat yrittäjyyteen oppimisessa sitä, miten ja mitä yksilö haluaa saavuttaa elämässään (Koironen & Ruohotie 2001, 104.). Siihen liittyy esimerkiksi aikaisemmin mainittu yrittäjyyteen identifioituminen eli se, näkeekö yksilö yrittäjyyden tulevaisuutensa uravalintana. Lisäksi konatiivisella alueella ovat yrittäjyydessä tärkeät itsesäätelytaidot (Koironen & Ruohotie 2001, 104). Itsesäätelytaito tarkoittaa opiskelijan kykyä asettaa itselleen oppimistavoitteita ja suunnitella työkentelyään käyttäen erilaisia strategioita tavoitteidensa saavuttamiseksi (Winne & Nesbit 2009, 261–262).

Edellä mainitusti yrittäjämäisessä toiminnassa tulee omaksua myös yrittäjyyden osaamista ja ammattitaitoa. Niiden kehittyminen kuuluu kognitiiviselle alueelle. Koironen ja Ruohotien (2001, 104) mukaan kognitiiviselle alueelle kuuluvat myös uskomukset, joista olisi hyvä toisinaan kitkeä joitakin käsityksiä pois. Viimeisenä yrittäjämäisessä oppimisessa on kognitiiviselle alueelle kuuluvat metatason osaamistekijät. Näitä ovat esimerkiksi oppimaan oppimisen taito. (Koironen & Ruohotie 2001, 204.) Oppimaan oppiminen on erityisen tärkeää, koska yrittäjä toimii alati muuttuvilla dynaamisilla mark-

kinoilla, jolloin hänellä on oltava kyky oppia uusia toimintatapoja ja olla muuntautumiskykyinen (Man 2006, 310).

Myös Kyrö, Mylläri ja Seikkula-Leino (2008) ovat tutkineet yrittäjämäistä oppimista näiden kolmen osa-alueen kautta. He ovat yhtä lailla sitä mieltä, että yrittäjyyteen oppiminen on kokonaisvaltainen oppimisprosessi, jossa ovat vuorovaikutuksessa kaikki ylemmän tason osa-alueet. Heidän tutkimuksessaan yrittäjämäistä oppimista vahvistivat toiminnallisuus ja yhteistoiminta. (Kyrö, Mylläri & Seikkula-Leino 2008, 289–290.)

4.4 Opetusmenetelmät yrittäjyyskasvatuksessa

Yrittäjämäisen oppimisen kokonaisvaltaisen luonteen vuoksi se vaatii myös opettajalta kokonaisvaltaisen käsityksen yrittäjälle tarpeellisesta osaamisesta ja sen kehittämisestä. Yrittäjyyden opettaminen edellyttää opettajaltakin yrittäjämäisiä ominaisuuksia, kuten riskinottoa, innovatiivisuutta ja etevyyttä verkostojen rakentamisessa (Peltonen 2007, 215; Ristimäki 2004, 29; 2007, 41; Gibb 2005, 57). Opettajan tulisi ymmärtää yrittäjyyttä, jotta hän pystyy ymmärtämään yrittäjyyden vaatimukset ja tarjoamaan opiskelijoilleen niitä vastaavaa opetusta. Voidaan siis sanoa, että yrittäjyyskasvatusta tarvitsee onnistuakseen oikeanlaiset opetusmenetelmät ja yrittäjämäisen opettajan.

Yrittäjyysopinnoissa opetusmenetelmien tulisi olla toiminnallisuuteen ja tekemällä oppimiseen tähtäviä. Toimivaksi on todettu prosessimainen toimintatapa, jonka kautta opitaan kokonaisvaltaista toimintaa, mahdollisuuksien luomista ja niiden havaitsemista, riskinottoa sekä vapautta ja vastuullisuutta. (Peltonen 2007, 218.) Ristimäen (2004, 31) mukaan yrittäjyyskasvatusta pitäisi antaa opiskelijalle valmius arvioida eriluontoisia riskejä omakohtaisesti. Opettajan toiminnassa on tärkeää opettaa mahdollisimman vuorovaikutteisesti, kannustaa itseohjautuvaan työskentelyyn sekä rohkaista opiskelijoita verkostoitumaan, ottamaan riskejä ja tarttumaan mahdollisuuksiin. Lisäksi on olennaista jakaa opiskelijoille vastuuta, sillä vain tällä tavoin opiskelijat oppivat vastuullisuuteen. (Gibb 2005, 57.) Yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluva päätöksenteko voi

olla opiskelijasta vaikeaa, jos vastuun ja näin ollen myös epäonnistumisen riskin ottaminen tuntuu vaikealta (Byrd 1982, 39).

Yrittäjyyttä on todettu opittavan nimenomaan yrittämisen itsensä kautta. Tällöin prosessimaisuus on hyvä ottaa toimintatavaksi, koska yrittäjänä toimiminen on prosessiluontoista. (Akola & Heinonen 2007, 283.) Yrittäjyyskasvatuksessa ei opita valmiita ajatusmalleja saamalla vaan opiskelijoiden oman ajattelun ja luovuuden kautta. Opettajan rooli on ohjaava, jolloin opiskelijoille annetaan suurempi rooli oppimisessa ja tarjotaan mahdollisuus itseohjautuvaan oppimiseen ja yhteisöllisyyteen (Peltonen 2007, 218–219). Opettajan tulisi osata arvioida, kuinka paljon hän antaa opiskelijoilleen valtuuksia itseohjautuvaan työskentelyyn missäkin kontekstissa (Gibb 2005, 57). Itseohjautuva työskentely edistää opiskelijassa myös esimerkiksi kykyä tehdä päätöksiä (Haataja ym. 2009, 115). Tällaisessa tilanteessa opiskelija saa vapaasti itse tehdä asioita haluamallaan tavalla ja ottaa riskejä. Opiskelija tarvitsee itseluottamusta toimiakseen näin, mikä mahdollistuu tukevalla ja kannustavalla ohjauksella (Hakkarainen ym. 2004, 384–385). Riskinotto-kykyä ja päätöksentekotaitoa voi siis kehittää vahvistamalla itseluottamusta ja saaden lisää kokemusta erilaisista tilanteista.

Erilaisuuden olemassaolon ymmärtäminen tarkoittaa sitä, että opiskelija ymmärtää toisilla olevan poikkeavia mielipiteitä ja toisaalta sen, että hänen omat mielipiteensä ovat arvokkaita ja oikeutettuja (Haataja ym. 2009, 131). Esimerkiksi tiimityö on hyvä tapa oppia ymmärtämään erilaisuutta, koska tällöin opiskelija näkee, että kaikki eivät tee asioita samalla tavalla kuin hän. Toisaalta tiimityössä on myös puolustettava omaa kantansa asioihin, joten opiskelija voi oppia myös ymmärtämään omien mielipiteidensä oikeutuksen.

5 Tutkimuksen toteutus

Selvitettyäni tutkimukseni kontekstia sekä teoreettista viitekehystä siirryn kertomaan varsinaisesta tutkimuksestani. Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni toteutusta ja kerron tutkimusongelmasta, tutkimuksen metodologisista ja tieteenfilosofisista valinnoista sekä aineistosta.

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelmaa määrittäessäni olen pohtinut tutkimukseni näkökulmaa ja kontekstia. Olen ottanut huomioon, että teen tutkimusta Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulun tarpeen vuoksi ja että pyrin selvittämään yrittäjäyyskoulussa tapahtuvaa oppimista. Tätä selvitän opiskelijoille kehittyvän yrittäjämäisen kompetenssin näkökulmasta. Näin ollen laajempina näkökulmana tutkimuksessani on oppiminen ja tarkempina opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi. Näkökulman ja kontekstin huomioiden olen muodostanut pääongelman seuraavaan muotoon.

Minkälaista yrittäjämäistä kompetenssia Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulussa opiskelijoille kehitty?

Tutkimuksen pääongelmaa tarkentamaan olen muodostanut kolme alaongelmaa, joiden avulla on tarkoitus pääongelman yksityiskohtaisempaan tarkasteluun ja sen selvittämiseen. Alaongelmia rakentaessani olen pyrkinyt saamaan sekä opiskelijoiden että opettajien kokemukset mukaan. Siitä syystä molempia ryhmiä varten on oma alaongelmansa. Viimeisenä alaongelmana on yleisempi, koko tutkimuksen perimmäistä tarkoitusta kuvaava kysymys yrittäjäyysopintojen kehittämisestä. Muodostamani alaongelmat ovat seuraavat.

Millainen käsitys Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulun opiskelijoilla on heille opinnoissaan kehittyneestä yrittäjämäisestä kompetenssista ja hyödynnetyistä opetusmenetelmistä?

Millainen käsitys Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulun opettajilla on opiskelijoille kehittyneestä yrittäjämäisestä kompetenssista ja hyödynnetyistä opetusmenetelmistä?

Miten Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulussa voitaisiin yhä paremmin edistää opiskelijoille kehittyvää yrittäjämäistä kompetenssia?

Pää- ja alaongelmia hyödyntämällä olen lähtenyt rakentamaan tutkimusta. Niitä ohjaa valittu tutkimussuuntaus eli fenomenografia, josta kerron jatkossa tarkemmin.

5.2 Tutkimuksen laadullisuus ja tieteenfilosofiset lähtökohdat

Laadullinen tutkimus on luonteeltaan ymmärtävää ja erotetaan yleensä määrällisestä tutkimuksesta juuri erilaisen luonteensa kautta. Näin ollen määrällisen ja laadullisen tutkimuksen välille tehdään yleensä kahtiajako, jossa määrällinen tutkimus tuottaa ilmiötä selittävää ja laadullinen tutkimus ilmiötä ymmärtävää tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28). Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustiedon tuottaminen perustuu tutkijan tulkintaan (Eskola & Suoranta 1998, 67; Tuomi & Sarajärvi 2009, 35). Näin ollen tutkijan on oltava hyvin avoin ja tuotava oma positionsa näkyviin. Tutkijan objektiivisuus on myös ensiarvoisen tärkeää, eli tutkija ei saa antaa ennako-oletustensa vaikuttaa tulkintaan vaan pyrkiä jatkuvasti ajattelemaan kriittisesti ja olemaan myös itsekriittinen.

Laadullisen tutkimuksen tuloksia ei ole tarkoitus yleistää, vaan tutkimustulokset ovat ilmiötä kuvailevia ja tutkimuskohteen toiminnan ymmärtämiseen pyrkiviä. Laadullisen tutkimuksen on väitetty olevan subjektiivinen tiedon tuottamisen tapa. (Eskola & Suoranta 1998; 21, 61). On totta, että tutkimusta tehdään tutkimuskohteen ainutkertaisiin

kokemuksiin perustuen, mutta se ei tee laadullisesta tutkimuksesta arvotonta tai epäpätevää. Laadullinen tutkimus on erilaisesta lähestymistavasta ja erilaista tutkimustietoa tuottavaa ja sen kautta päästään lähemmäs tutkittavaa. (Silverman 2013, 6–9.)

Laadullisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä tutkijan ihmiskäsityksen ja tiedonkäsityksen avaamista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Rauhala (1983, 8–11) perustelee kyseisen empiiriselle tutkimukselle välttämättömällä tutkimuskohteen perusolemuksen määrittämisellä. Koska laadullisen tutkimuksen kohteena on ihminen, on oletettavaa, että ihmisen ontologinen olemus tulisi avata tutkimusta tehtäessä.

Oma ihmiskäsitykseni mukailee Rauhalan (1983; 25, 87) holistisen ihmiskäsityksen mallia siitä, että ihminen on ainutkertainen tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden muodostama kokonaisuus. Ainutkertaisuudesta ajattelen, että yksilön kokemukset ovat arvokkaita ja että niiden kautta voidaan tuottaa uutta tietoa. Se viittaa myös tajunnallisuuteen eli siihen, että ihminen on ajatteleva yksilö, joka kokemustensa perusteella luo merkityksiä asioille (Rauhala 1983, 87). Toisaalta ihminen ei pysty kokemaan maailmaa ilman kehollisuutta eli fyysistä olemassaoloa, joten sekin on oletettava osa ihmistä (Rauhala 1983, 25–26).

Lisäksi yhdyin Rauhalan (1983, 26) näkemykseen ihmisen olemassaolon situationaalisuudesta. Sen mukaan ihmisten käsitykset ovat kontekstisidonnaisia, jolloin aika ja paikka vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä ihminen kokemilleen asioille antaa. Tutkimukseni kannalta situationaalisuutta ilmentää muun muassa se, että haastattelen yrittäjyyskoulun loppuvaiheen ja sen jo lähivuosina suorittaneita opiskelijoita, koska koen, että juuri heillä on kokemustensa perusteella tarkoituksenmukaista sanottavaa ja annettavaa tutkimukselleni.

Ihmistieteissä tärkeä pohtimisen aihe on ihmiskäsityksen lisäksi tiedonkäsitys, eli käsitys siitä, minkälaista tietoa ihmisestä tutkimuskohteena voi saada (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Laadullisen tutkimuksen tekijänä ajattelen, että ihmisen kokemuksiin pohjautuvassa tutkimuksessa voidaan saada luotettavaa tietoa. Se on tutkimukseni lähtökohta.

Luotan siihen, että haastateltavat ovat rehellisiä ja kertovat minulle omiin kokemuksiinsa ja käsityksiinsä perustuvaa tietoa, eivätkä haastatteluissa ole esimerkiksi kertoneet asioita, joita kuvittelevat, että tulevien tutkimustulosten kannalta haluan kuulla.

5.3 Fenomenografinen tutkimussuuntaus

Tutkimukseni on laadullinen fenomenografinen tutkimus. Fenomenografinen tutkimus keskittyy ihmisten käsitysten ja kokemusten tarkastelemiseen. Tällöin kiinnostuksen kohteena on, minkälaisia merkityksiä tutkimuskohde antaa tutkittavalle ilmiölle. Fenomenografiassa tärkeää on ottaa myös huomioon tutkittavan ilmiön konteksti, sillä ajatuksena on, että tutkimuskohde antaa näitä merkityksiä suhteessa ympäristöönsä. (Järvinen & Järvinen 2011, 81–82.)

Sen lisäksi, että fenomenografisessa tutkimuksessa tarkastellaan ilmiölle annettuja merkityksiä, pohditaan myös, miltä ilmiön olemus näyttää tutkimuskohteen näkökulmasta. Käytännössä se tarkoittaa, että tutkijan tulisi huomioida, millä tavoin tutkittava käsitteellistää ilmiötä sen sijaan että tyytyisi etsimään aineistosta käsityksiä vain yleisesti. (Järvinen & Järvinen 2011, 82.)

Järvinen ja Järvinen (2011, 82) mainitsevat kolmantena fenomenografiselle tutkimukselle olennaisena asiana, että aineistosta tehtävien luokitusten tulisi olla tarpeeksi laajalle ulottuvia. Näin ollen luokiteltaessa pitää huomioida kaikki vastaukset ja etsiä tästä kokonaisuudesta vastauksia, ei vain jostakin aineiston osasta, josta voisi oletettavasti saada kattava määrä havaintoja tulkittavaksi. (Järvinen & Järvinen 2011, 82.) Sen mukaisesti olen toiminut aineiston analyysiä tehdessäni.

Tutkimukseni kannalta fenomenografisen suuntauksen mukainen tutkittava ilmiö on yrittäjyyskasvatus ammatillisella toisella asteella. Tarkemmin ilmiö rajautuu Lapin ammattiopiston yrittäjyyskouluun ja opiskelijoiden yrittäjämäisen kompetenssin oppimiseen. Haastatteluiden kautta olen pyrkinyt saamaan selville opiskelijoiden ja opettajien

käsityksiä ja kokemuksia yrittäjämäisen kompetenssin kehittymisestä ja sitä kautta selvittämään vastausta tutkimusongelmaan siitä, minkälaista yrittäjämäistä kompetenssia Lapin ammattiopistossa kehitetään. Tutkimuksessani pitäisi ottaa huomioon fenomenografista tutkimusta kunnioitten tutkimuksen konteksti, eli yrittäjäyyskoulu. Tätä olen selvittänyt haastatteluissa kysymällä haastateltavien taustoja ja kokemuksia yrittäjäyyskoulusta opiskelupaikkana. Selvittämällä, kokevatko tutkittavat yrittäjäyyskoulun positiivisessa, negatiivisessa vai neutraalissa valossa, pystyn tulkitsemaan heidän käsityksiään opinnoistaankin tarkemmasta näkökulmasta.

Tutkimussuuntauksen valittuaan olisi tärkeää, että tutkija ottaa huomioon valitsemansa tutkimussuuntauksen läpi tutkimuksen. Näin ollen tutkimussuuntaus on tutkijan sitoumus tehdä tutkimuksensa tietyllä tavalla. Se on syytä pitää mielessä koko tutkimuksen ajan. Esimerkiksi Uljas-Rautio (Lapin yliopisto, 2015) pitää problemaattisena sitä, että usein aloitteleva tutkija ei ymmärrä tutkimusmenetelmien valinnan merkitystä eikä sitä, mihin tutkimussuuntaus hänet velvoittaa. Tällä perusteella tutkielmassani tulisi siis fenomenografian, eli käsityksiin ja kokemuksiin perustuvan tutkimusanalyysin ja siitä saatujen tutkimustulosten, näkyä läpi tutkielman.

5.4 Tutkimusaineisto

Tutkimukseni aineistoksi valitsin haastatteluaineiston. Mielestäni haastattelu sopii hyvin fenomenografiseen tutkimukseen, koska haastatteleamalla ja oikeanlaiset kysymykset laatimalla pääsee hyvin käsiksi tutkittavien käsityksiin ja kokemuksiin. Haastattelussa niitä voi helpommin myös tarkentaa ja mahdollisesti saa yksityiskohtaisempaa tietoa kuin esimerkiksi kyselyn kautta.

Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jossa kysymykset muodostetaan tiettyjen valittujen teemojen perusteella. Kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset, mutta kysymysten järjestyksellä ei ole merkitystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelussa tutkija voi myös esittää tarkentavia kysymyksiä ja edetä haas-

tateltavan kertoman mukaisesti eteenpäin. Teemahaastattelu antaa siis tilaa sekä tutkijalle että haastateltavalle. Koin kyseisenlaisen haastattelumenetelmän tarkoituksenmukaiseksi tutkimukselle juurikin sen joustavuuden vuoksi.

Valitsin haastattelurunkoon kolme teemaa, jotka olivat yrittäjämäinen kompetenssi, opetus yrittäjäyyskoulussa ja oppiminen yrittäjäyyskoulussa. Olin tutustunut aikaisemmin yrittäjäyyskasvatusteemaan lukemalla aikaisempia tutkimuksia ja kirjallisuutta. Niihin perustuen laadin haastattelurungot sekä opettajille että opiskelijoille. Testasin haastattelurunkoa ensimmäisissä haastatteluissa ja kysyin niiden jälkeen, mitä mieltä haastateltavat olivat niin haastattelurungosta kuin haastattelukysymyksistä. Sain hyvää palautetta ja totesin haastattelurungot päällisin puolin toimiviksi. Joitakin kysymyksiä lisäsin tai selvensin hieman, mutta suurimmaksi osaksi alkuperäinen haastattelurunko ei kovin paljon muuttunut.

Laadullisessa tutkimuksessa otanta perustuu usein tarkoituksenmukaisuuteen (Silverman 2013; 148, 203). Tällöin aineiston kohderyhmäksi valitaan henkilöitä, joilla on annettavaa tutkimukselle (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tutkimukseni kannalta tarkoituksenmukaisuus tarkoittaa sitä, että olen valinnut Lapin ammattiopiston yrittäjäyyskoulusta sellaisia opiskelijoita, joilla on jo kokemusta ja sanottavaa yrittäjäyyskoulun opetuksesta ja siitä, mitä he ovat opinnoissaan oppineet. Tällä perusteella haastateltaviksi valikoituivat yrittäjäyyskoulussa opintojensa loppuvaiheessa olevat opiskelijat. Haastateltavat opettajat ovat valikoituneet samalla tavalla, eli pyysin haastateltavaksi yrittäjäyyskoulun opettajat, joita Lapin ammattiopistossa työskentelee kaksi.

Haastateltavien opiskelijoiden määrän määritin aluksi viidestä kymmeneen. Sain yrittäjäyyskoulun opettajilta opiskelijoiden yhteystietoja sen mukaan, ketkä opiskelijoista olivat päättämässä opintojaan kevään aikana. Aluksi sain viiden opiskelijan yhteystiedot ja lähetin heille sähköpostitse pyynnön osallistua tutkimushaastatteluun. Näistä opiskelijoista kaksi lähti mukaan. Sen jälkeen pyysin opettajilta lisää opiskelijoiden yhteystietoja ja sain heti sovittua yhden opiskelijan kanssa haastatteluajan. Lähetin myös kahdelle muulle loppuvaiheen opiskelijalle sähköpostitse haastattelupyynnön, mutta kumpikaan

heistä ei vastannut siihen. Tästä syystä päädyin kysymään myös yrittäjyyskouluopintonsa lähivuosina päättäviltä opiskelijoilta, tulisivatko he haastateltaviksi. Tutkimushaastatteluun lähti yksi yrittäjyyskoulusta lähivuosina valmistunut opiskelija.

Haastateltavien opiskelijoiden määrä oli opiskelijoiden mukaan lähtemisen perusteella neljä. Jouduin arvioimaan haastattelujen jälkeen, onko se riittävä määrä. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien riittävän määrän voi arvioida saturaation kautta. Tutkija voi todeta aineiston kattavaksi siinä vaiheessa, kun haastateltavilta ei enää tule uutta tietoa vaan haastatteluissa alkavat toistua samat asiat. (Eskola & Suoranta 1998, 62). Tarkasteltuani keräämiäni opiskelijoiden haastatteluja tulin siihen tulokseen, että ne olivat saavuttaneet saturaatiopisteen, sillä samat asiat alkoivat toistumaan haastatteluissa. Näin ollen totesin, että haastatteluaineisto on riittävä tutkimuksen tekemiseen.

Haastattelua tehtäessä tutkijan on myös huolehdittava eettisten näkökohtien toteutumisesta. Silvermanin (2013, 159) mukaan eettisistä asioista huolehtiminen on laadullisessa tutkimuksessa tärkeää, koska tutkija on väistämättä vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Omalta osaltani olen huolehtinut tutkimukseni eettisyydestä ensinnäkin kunnioittavalla suhtautumisella haastateltaviini. Olen antanut heille kaikille täysin vapaan mahdollisuuden osallistua haastatteluun ja pitäytynyt heidän anonymiteettinsä suojelemisessa (Eskola & Suoranta 1998, 56–57; Silverman 2013, 161). Olen varmistanut haastattelutilanteessa, että saan nauhoittaa haastattelut ja kaikin puolin pyrkinyt toimimaan heidän etunsa mukaisesti (Eskola & Suoranta 1998, 53). Haastattelut sujuivat kaikki hyvässä hengessä, joten oletan onnistuneeni aineistoa kerätessäni eettisyyden ylläpitämisessä. Tutkimustuloksista kertoessani en mainitse ketään omalla nimellään tai muutenkaan tunnistettavasti vaan olen nimennyt opiskelijat numeroin yhdestä neljään ja opettajat yhdestä kahteen.

5.5 Aineiston analyysi

Analysoin tutkimusaineistoni sisällönanalyysiä hyödyntäen. Sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä sanallisessa ja selkeässä muodossa niin, että sen sisältämä informaatio säilyy (Tuomi & Sarajärvi 2009; 106, 108). Tällä perusteella sisällönanalyysi on hyvä analyysimenetelmä fenomenografisessa tutkimuksessa, jossa tarkastellaan tiettyä ilmiötä tutkittavien käsityksistä ja kokemuksista käsin.

Aineiston analyysi alkaa haastattelujen purkamisella, tässä tapauksessa niiden litteroimisella eli auki kirjoittamisella. Litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta katsoin tarpeettomaksi kirjoittaa esimerkiksi huokaukset ja taukojen pituudet mukaan litteroituun aineistoon (Hirsjärvi & Hurme 2000, 140–141). Naurahdukset kirjoitin mukaan, sillä katsoin niiden ilmentävän haastattelun ilmapiiriä. Huokausten puolestaan en katsonut olevan kyllästymistä tai huonoa ilmapiiriä ilmentäviä vaan pikemminkin haastateltavan ajattelua esiin tuovia, jolloin niiden merkitys ei ilmennä sanomaa.

Haastatteluaineiston litteroimisen jälkeen noudatin Hirsjärven ja Hurmen (2000, 143) neuvoa lukea haastatteluaineistoa muutamaan otteeseen läpi, jotta aineistosta heräisi ajatuksia. Seuraavaksi erittelin aineistosta tutkimusongelmaan kuuluvat käsitykset ja kokemukset ja tein niistä pelkistyksiä. Kyseisen vaiheen toteutin aineistolähtöisesti, jolloin tarkastelin aineistoa sellaisenaan enkä peilannut sitä teoriaan.

Pelkistysten muodostamisesta on esimerkki taulukossa 5. Tein pelkistykset etsimällä litteroidusta aineistosta tutkittavien relevantteja kommentteja ja muuttamalla ne lyhyiksi

Taulukko 5: Pelkistysten muodostaminen

Alkuperäisilmaus	Pelkistys
Se kilpailupäivä kyllä meni, meni kamalan nopeasti että et ei sitä oikeen tajunnukkaan se aikataulutus oli tosi tiukka ja siinä tyyliin tunti touhuttiin ja sitte, sitte tuli kaikki ryhmät vuorollaan esitteli ja sen jälkeen taas touhuttiin ja sit esiteltiin.	aikataulutus oli tiukka, touhuttiin ja esiteltiin

ilmaisuiksi niin että niiden merkitys säilyi. Käytin pelkistyksessä tutkittavien itsensä käyttämiä sanoja, jolloin aineistolähtöisyys mahdollistui. Tällöin niihin ei tullut myöskään tutkijan tulkintaa vaan ainoastaan tutkittavan käsitys tiivistetyssä muodossa.

Pelkistysten muodostamisen jälkeen kokosin yhteen saman merkityksen sisältävät ja mietin niitä yhdistävän alaluokan nimen pyrkien rakentamaan sen edelleen tutkittavien käyttämällä sanoilla. Taulukossa 6 on esimerkki alaluokan muodostamisesta. Siinä paineensietokyky rakentuu kolmen pelkistyksen kautta. Ensimmäisessä käytetään alaluokan nimeksi muodostunutta sanaa. Paineensietokyvyn tarkempaa sijoittumista aineiston analyysissä voi tarkastella liitteestä 3.

Taulukko 6: Alaluokkien muodostaminen

Pelkistys	Alaluokka
<ul style="list-style-type: none"> • paineensietokyky on ehdoton projektien päällekkäisyyden vuoksi • aikataulut oli tiukka, touhuttiin ja esiteltiin • kelloiteltiin välillä harjotusesityksiä ja kilpailussa tietenkin oli erittäin tarkka kellotus et kaikki sai saman ajan esittää 	Paineensietokyky

Sisällönanalyysin voi tehdä luokittelemalla, teemoittelemalla tai tyypittelemällä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Tutkimuksessani analyysi on tehty teemoittelemalla, jolloin aineisto on luokiteltu ryhmittelemällä tutkittavien käsitykset niiden aiheen perusteella saman teeman alle (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Aluksi tein haastateltavien kommentteista pelkistyksiä ja sitten jäsentelin samaa aihetta käsittelevät pelkistykset keskenään ja muodostin niistä alaluokkia. Alaluokat puolestaan kokosin vielä laajemmiksi yläluokiksi. Käsittelin opettajien ja opiskelijoiden haastattelut tähän asti erillisinä kokonaisuuksina, mutta muodostuneet yläluokat kokosin yhdistäviksi luokiksi. Niistä syntyivät lopulliset kategoriat. Syntyneistä luokista ja kategorioista kerron yksityiskohtaisemmin seuraavassa kappaleessa.

6 Opettajien ja opiskelijoiden käsityksiä yrittäjyyskoulun toiminnasta

Aineiston analyysin tuloksena syntyi 82 alaluokkaa, 26 yläluokkaa, seitsemän yhdistävää luokkaa ja kolme kategoriaa. Niitä voi yksityiskohtaisemmin tarkastella liiteosiossa (liite 3). Opiskelijoiden pelkistyksistä syntyi 46 alaluokkaa ja 16 yläluokkaa ja opettajien pelkistyksistä 36 alaluokkaa ja 10 yläluokkaa. Analyysissä muodostuneet kategoriat ovat yrittäjämäiset taidot, yrittäjämäiset ominaisuudet ja yrittäjyysopetus.

Seuraavaksi kerron tarkemmin analyysin tuloksista ja hyödynnän tutkimukselle asettamia alaongelmia, jolloin käsittelen tuloksia sekä opiskelijoiden että opettajien käsitysten kautta. Alla olevaan taulukkoon 7 olen havainnollistanut analyysin tulokset kategorioitain.

Taulukko 7: Analyysin tulokset

Yrittäjämäiset taidot	Sosiaaliset taidot Ongelmanratkaisutaidot Liiketoiminnalliset taidot
Yrittäjämäiset ominaisuudet	Kunnianhimoisuus Muuntautumiskyky Itsesäätely Aktiivinen työote Omien vahvuuksien tunteminen
Yrittäjyysopetus	Joustava opetus Valmentava opetus Teoriaopetus

Esittelen analyysin tulokset jokaisen kategorian kohdalta erikseen seuraavaksi.

6.1 Yrittäjämäiset taidot

Aineiston perusteella yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyi yrittäjämäisiä sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisutaitoja ja liiketoiminnallisia taitoja. Käsittelen kaikkia opiskelijoille kehittyvien yrittäjämäisten taitojen osa-alueita erikseen sekä opettajien että opiskelijoiden käsitykset ja kokemukset esitellen.

Sosiaaliset taidot

Aineiston analyysin perusteella yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyi monenlaisia sosiaalisia taitoja. Niitä ovat viestintätaidot, esiintymistaidot, tiimityötaidot, kommunikointitaidot, verkostoituminen sekä kyky antaa ja vastaanottaa palautetta.

Kehittyneet viestintätaidot ovat opiskelijoiden käsitysten mukaan valmiutta ilmaista itseään puhumalla sekä tehdä Power Point -esityksiä, lähettää asiallisia sähköpostiviestejä ja soittaa puheluita. Taidot ovat kehittyneet kokemuksen kautta. Opiskelijoille on kehittynyt näkemys siitä, millä tavalla kannattaa aloittaa sähköpostikeskustelu tai esitellä itsensä puhelimessa, kun he ovat olleet paljon yhteydessä ulkopuolisiin tahoihin.

Opettajilla on ollut opiskelijoiden käsityksiä tukien tavoite lisätä heille rohkeutta ottaa yhteyttä yhteistyökumppaneihin tai mahdollisiin sellaisiin.

[...] opiskelijat uskaltaa ottaa yhteyksiä yrityksiin, uskaltaa olla tekemisissä, uskaltaa pyytää projekteja, uskaltaa tarttua puhelimeen, laittaa sähköpostia, olla yhteydessä, mennä esittäytymään ja [...] semmosta. Että ainaki toivos että [...] ei oo minkäänlaista luurikammaa tai yhteydenottokammaa ainakaan sen jälkeen kun ne on meiltä valmistunu. (Opettaja 1)

Merkityksellisimpänä viestinnän taitona ilmeni puhumisen valmius, eli kyky ilmaista itseään ja ajatuksiaan muille. Monet opiskelijoista kokivat sen olevan selkeästi yrittäjyyskoulun parasta antia heille itselleen. Puhumisen valmius kehittyi muun muassa erilaisissa tapahtumissa. Esimerkiksi yksi opiskelijoista oli ottanut vastuulleen erään ta-

pahtuman juontamisen ja koki, että puhumisen valmius oli sen jälkeen ollut paljon vahvempi. Valmius puhua liittyi opiskelijoiden käsittämään rohkeuden kasvamiseen, sillä he kertoivat samassa yhteydessä myös ujouden voittamisesta ja virheiden tekemisen pelon poistumisesta.

Esiintymistaidot yrittäjäyyskoulussa ovat kehittyneet esiintymiskokemuksen kautta ja esiintymisvalmennuksessa. Osa opiskelijoista oli esimerkiksi ollut mukana paikallisen tapahtuman järjestämisessä, jossa oli järjestetty sketsihahmokilpailu. Opiskelijoille oli järjestetty esiintymisvalmennusta, koska he olivat itse toimineet sketsihahmoina. Toisessa tapauksessa opiskelija oli päässyt harjoittelemaan esiintymistä Taitaja -kilpailussa, josta saatu esiintymiskokemus oli jäänyt mieleen hyvin tarpeellisena. Kyseisen opiskelijan käsityksen mukaan esiintymistä ei olisi muualla päässyt harjoittelemaan. Hän koki esiintymisen tuolloin epämiellyttävänä, koska ei ollut aikaisemmin joutunut kohtaamaan vastaavanlaista tilannetta. Toisaalta epämiellyttävyyden vuoksi kokemus oli ollut niin opettavainen. Opiskelijat pitivät yrittäjäyyskoulusta saamaansa esiintymiskokemusta ja -valmennusta arvokkaana. Kaikki kokivat, että yrittäjäyyskoulusta saatu esiintymiskokemus ja -valmennus oli todella kehittänyt heidän esiintymistaitojaan vähentäen siihen liittyvää jännitystä.

No täytyy sanoa et tosi hyvä sillee justiin se että, aina pelänny esiintymistä en oo ikinä, oon aina ollu vähä ujo mut sitte ku meni yrittäjäyyskoululle ni se muuttu iha täysin. (Opiskelija 2)

[...] meille tilattiin sellanen eräs nainen teatterista valmentamaan meitä [...] Se oli tosi hauskaa että just se että hän opetti justiin sen että pystyy niinkun esittämään ihan mitä vain. [...] No justiin käytiin läpi että millasia rooleja millonki on ja että mikä vaikuttaa mihinki miten käyttäytymine vaikuttaa mite puhetapa vaikuttaa, ulkonäkö vaikuttaa ja vastaavaa [...] Siis joo ihan täysin, että just siellä tapahtumassa niin, ei vois kyllä sanoa että olin oma itteni siellä. (Opiskelija 2)

Opettajienkin mukaan esiintymistaidon kehittyminen opiskelijoille on tärkeää. Heidän käsityksissään korostui roolien ja itsensä ilmaisun merkitys. Valmennuksessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi siihen, mitä kerrotaan itsestään uusille kontakteille ja millä tavalla ollaan näkyvillä ja kuuluvilla. Opetuksessa on huomioitu myös edustustilanteissa oleminen ulkonäön vaikutuksesta lähtien. Opettajien mukaan he ovat kehittäneet esiintymistaitoja esimerkiksi näytelmiä tekemällä. Näytelmissä opiskelijat ovat päässeet nimenomaan kokeilemaan erilaisia rooleja.

Yrittäjyyskoulussa toimitaan paljon tiimeissä. Taitaja -kilpailuihin lähdetään kolmen hengen tiimissä, tapahtumia järjestetään yrittäjyyskoulun opiskelijoiden kesken ja liiketoimintasuunnitelmaa voi myös tehdä yhteistyössä muiden kanssa. Tiimityötaitoja kehittey opiskelijoille tiimin jäsenenä toimimalla. Opiskelijat kokivat muun muassa, että tiimissä työskenneltäessä oppii toimimaan erilaisten ihmisten kanssa, tehtävien jakoa, vastuun ottamista omasta työosuudesta, itsevarmuutta, johtamista, vuorovaikutustaitoja ja tarkkailemaan muiden ryhmän jäsenten toimintaa. Tiimiltä saa myös tukea ja tunteen siitä, että pystyy tekemään vaativampia asioita kuin yksin toimiessaan. Yrittäjyyskoulun tiimityö tuntui yhden käsityksen mukaan oikealta tiimityöltä, eikä kyseessä ollut perinteinen koulussa tehtävä ryhmätyö.

[...] piti tehdä töitä erilaisten ihmisten kanssa, oppi näki erilaisia ryhmätyöskentelijöitä [...] ja se oli ehkä niitä ensimmäisiä tilanteita kun ei oltu enää siinä peruskoulun tehdään ryhmätyötä -ryhmässä vaan siinä oikeasti tehtiin jotain muutaki kun pelkästään sitä ryhmätyötä. Nii, sillä tavalla [...] sellasia ryhmä- ja tiimityöskentelytaitoja eri tavalla tuli. Ja sitte kokemusta siitä että miten itse ja miten muut toimii ryhmässä. (Opiskelija 4)

Opiskelijat kommunikoivat keskenään jatkuvasti tehdessään yhteistyötä toistensa kanssa, mikä todettiin keskeiseksi toimintatavaksi yrittäjyyskoulussa. Ilmapiiiri on avoin, konflikteja syntyy harvoin ja opiskelijoiden mukaan he voivat keskustella kenen kanssa vain. Lisäksi yrittäjyyskoulun toiminnalle ominaisena pidettiin keskustelevaa vuorovaikutusta opiskelijoiden ja opettajien välillä.

[...] valmennustyyppistä se tuki että ei semmosta perinteistä koulumaista ykspuolistia tiedon jakamista vaan vaan hyvin semmosta että [...] se opiskelija alotti ensin sen jutun että mitä sil oli mielessä ja sitte vasta se valmentaja niinku kysy että, tai, tai anto niitä virikkeitä että, että miks sä oot tehny näin tai, tai että hänen mielestä tää ei välttämättä oo iha hyvä näin että, tai sillä tavalla. (Opiskelija 4)

Opiskelijan ja opettajan välinen keskustelu yrittäjäyyskoulussa on siis vastavuoroiseen kommunikointiin perustuvaa. Opiskelijat kokivat jopa tuntevansa opettajiaan henkilökohtaisella tasolla tästä johtuen, minkä koettiin parantavan omaa oppimista.

Yrittäjäyyskoulussa tehtiin opiskelijoiden mukaan yritysysteistyötä jonkin verran. Sellaisena pidettiin yhteistyötä yritysten kanssa, jotka olivat osallisina tai mahdollistivat tapahtumien järjestämisen. Lisäksi opiskelijat kävivät tutustumassa erilaisten yritysten toimintaan. Tätä pidettiin kuitenkin osaksi liian yksisuuntaisena ja esitettiin, että tutustumistilanteissa voitaisiin keskustella enemmän, pohtia yritysten senhetkisiä ongelmia ja tällä tavoin osallistua enemmän. Yritysysteistyöllä koettiin kuitenkin olevan suuri merkitys yrittäjäyteen oppimisessa ja sitä kaivattiin lisää.

[...] ehkä vielä niiltä yritysvierailuiltaki sellasta kakssuuntasuutta jollaki tavalla että ei pelkästää [...] mentäis kahville [...] ja saatais yrityksen perusyrytysesittely vaan et, et sielläki vois olla joku case jota vois miettiä ja ryhmässä [...] vähä heitellä ja ideoida. (Opiskelija 4)

Yritysysteistyön voi kuitenkin katsoa kehittäneen osaltaan opiskelijoiden verkostoitumista, sillä osa opiskelijoista oli päässyt mukaan uusiin projekteihin, juontokeikoille tai tapahtumiin yritysysteistyön kautta. Lisäksi osaa opiskelijoista oli pyydetty eri yrityksiin töihin muun muassa kilpailuihin osallistuttuaan ja niissä menestyttyään. Opiskelijat kokivat olevansa jo enemmän tai vähemmän verkostoituneita ja ymmärtävänsä verkostojen tärkeän merkityksen yrittäjän toiminnassa. Yksi haastateltavista opiskelijoista oli kuitenkin sitä mieltä, että yrittäjäyyskoulu ei ollut edistänyt hänen verkostoitumistaan. Se

ei kuitenkaan tarkoita, etteikö opiskelija olisi ymmärtänyt verkostoitumisen merkitystä yrittäjyydelle.

[...] kontaktit on kaikista tärkeimpiä että niitä pitää olla että yritys menestyy ja [...] kontaktien kautta saa monia etuja itelleen. (Opiskelija 2)

Haluaisin myös nähdä ja tutustua toisiin kosmetologeihin, jotka ovat siellä [Taitaja -kisoissa]. (Opiskelija 3)

[...] mie olen sitte verkostoitunu aika pitkälle et [...] Mulla on vähä joka suunnassa joku. [...] Aina jos joku tarvii luokassa että [...] pitää kysyä jostaki ulkopuolelta ni heti ensimmäisenä ”[...] voik sie kysyä joltaki?” (Opiskelija 1)

Opettajat ovat pyrkineet opettamaan opiskelijoille verkostoitumista oman toimintansa kautta eli osoittamalla itse hyödyntävänsä verkostojaan ja tuomalla omia yhteistyökumppaneitaan opiskelijoiden kanssa tekemisiin. He ovat myös rohkaisseet opiskelijoita rakentamaan ja hyödyntämään verkostoja. Opetuksessa pyritään rakentamaan opiskelijoille ymmärrystä siitä, että toisia tarvitaan ja että ongelmia ratkottaessa kannattaa olla yhteydessä muihin eikä jäädä yksin taistelemaan niiden kanssa. Opettajat esittivät myös yrittäjyyskoulun monialaisen luonteen edistävän opiskelijoiden verkostoitumista. Opiskelijoiden kerrottiin hyödyntävän toistensa osaamista tarvittaessa ja olevan kykeneviä työskentelemään erilaisten ihmisten kanssa totuttuaan siihen yrittäjyyskoulussa.

[...] eri lajit keskenään, on [...] datanomiopiskelija joka tällä hetkellä tekee kauneusalan opiskelijalle [...] sivuja, [...] suunnittelevat logoa ja niin, opiskelijat keskenänsä [...] ovat kytköksissä [...]. Mutta sen lisäksi tietenkin [...] olemassa olevien yritysten kanssa ja varsinkin semmosten yritysten kanssa jotka voisivat olla kilpailijoita heille jossaki vaiheessa. Olen antanu tällasen ohjeen että aina on parasta tietää [...] mitä kilpailijat tekee ja soluttautua siihen jollakin tavalla. (Opettaja 2)

Yrittäjyyskoulussa arviointi on muun opetuksen ohella vuorovaikutteista. Keskustelevaa palautetta pyritään antamaan päivittäin toiminnan ohella. Yksi opiskelijoista koki, että palautetta kyllä saa, mutta hänen mielestään se voisi olla useammin rakentavaa kritiikkiä, jonka avulla omaa toimintaa voisi kehittää. Toisen opiskelijan kokemuksen mukaan palaute on ollut lähinnä kiittelevää, mutta kuitenkin aina kehityskohteita esiin nostavaa.

[...] palaute on on tota ollu [...] aina sitä niinku lähinnä kiittelevää ja että ”hyvä hyvä” mutta että on sitä aina kuitenkin [...] muistaakseni kyllä sitä sitte [...] löyty ja sanottiinkin vaikka oiskin ollu hyvä ni ni aina niitä kehityskohteita. (Opiskelija 4)

[...] joka ilta sanotaan just että hyvin tehty hyvää työtä ja lähettää pois, mutta nimenomaa sitä että kritiikkiä ei ehkä anneta kovin paljon [...] rakentavaa kritiikkiä vois tulla vähä enemmän ni osais niinku kehittää sitä, ettei jäis paikallensa junaamaa. (Opiskelija 1)

Kaiken kaikkiaan yrittäjyyskoulun toiminta on sekä opiskelijoiden että opettajien käsitysten mukaan monipuolisen vuorovaikutteista, minkä vaikutuksesta opiskelijoiden sosiaaliset taidot kehittyvät.

Ongelmanratkaisutaidot

Yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyviä ongelmanratkaisutaitoja ovat ongelmanratkaisu, ideointi, päätöksenteko ja riskinotto kyky. Ongelmanratkaisun kehittyminen on opiskelijoiden haastattelujen perusteella ongelmatilanteessa toimimisen oppimista ja sinnikkyyttä. Sinnikkyys viittaa siihen, että ongelmatilanteessa ei lannistuta vaan jatketaan yrittämistä.

Myös opettajat haluavat opiskelijoidensa kehittyvän sellaisiksi, että he tarttuvat haasteisiin ja ongelmiin eivätkä luovuta helposti. Se on heidän mielestään olennainen osa yrittäjyyttä, jossa yksilö kohtaa alusta pitäen ongelmia joita täytyy ratkaista. Yrittäjyyskoulun opetuksessa ongelmia ratkotaan yhdessä opiskelijoiden kanssa miettien erilaisia rat-

kaisuvaihtoehtoja ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Opiskelijoita ei jätetä ongelmien kanssa yksin, mutta heille ei anneta kuitenkaan valmiina vastauksia ongelmatilanteissa.

Yrittäjyyskoulussa opiskelijat ovat päässeet harjoittamaan ideointitaitoa, muun muassa Taitaja -kisoissa he ovat tiimeissä ideoineet kuvitteellisen yrityksen alusta asti itse. Ideointitaito on kehittynyt nimenomaan kokemuksen kautta ja opiskelijoille on muodostunut käsityksiä siitä, mitä hyvä ideointi on ja mitä siihen vaaditaan. Lisäksi opiskelijat ajattelevat ideoinnin olevan tärkeä taito yrittäjälle.

[...] kyllä sitä huomaa että [...] siis parhaimmat ideathan ne tulee jos yhittää kaks ihan erilaista asiaa että niinku oon sen huomannu. Yhistelemällä asioita saa hyvän lopputuloksen. (Opiskelija 2)

[...] sen [Taitaja -kisojen] jälkeen oli [...] aika lailla sitä sen meidän kolmen hengen tiimi joka jossai vaiheessa muodostu siinä ja se sitte valmentajan välistä valmennusta nii. Ni kyllähän se tietenki muuttuu [...] siinä aina helpommaks ja helpommaksi ideoida ja toisaalta tuliki niitä ajatuksia sitten ku oli jo monta kertaa tehny asiaa ja oli semmonen tietynlainen näkemys siitä että miten se kehittyminen siitä jonkunnäkösestä ajatuksesta tavallaan kasvaa useiksi ajatuksiksi ja sitte liiketoimintasuunnitelmaksi. (Opiskelija 4)

Opettajat mainitsivat, että yrittäjyyskoulussa opiskelijoilla on mahdollisuuksia harjoitella ideoimista omaa liiketoimintasuunnitelmaa tehdessään ja tapahtumaa järjestäessään. Opettajat ovat mukana tukemassa, jos opiskelija kaipaa apua, kun tekee liiketoimintasuunnitelmaa. Toinen opettajista on sitä mieltä, että opiskelijat yleensä keksivät itse parhaat ideat ja tekevät teräviä huomioita. Hänen käsityksensä mukaan opiskelijoille on kehittynyt mielikuvitusta ja ideointitaitoa opintojen varrella.

Ideoinnin lisäksi opiskelijat ovat päässeet konkreettisemmin harjoittelemaan suunnittelua. Yksi opiskelijoista kertoi esimerkiksi, että kun heidän opiskelijaryhmänsä oli valmistautunut osallistumiinsa kilpailuihin, he olivat suunnitelleet kuvitteelliseen yrityk-

seensä valmistettavia tuotteita. Liiketoimintasuunnitelmaa ryhmässä tehdessään kyseinen opiskelija oli myös päässyt suunnittelemaan yrityksen palveluja, hintoja, tilaa ja muita yrityksen toiminnalle olennaisia asioita. Opiskelijat sekä suunnittelivat että toteuttivat tekemänsä suunnitelman, kun järjestivät tapahtumia, koska ne olivat yksin opiskelijatiimin vastuulla. Hyvällä suunnitelmalla koettiin olevan suuri merkitys, sillä yksi tapahtuman järjestämisessä mukana ollut opiskelija tunsikin oman tiiminsä suunnitelleen tapahtuman niin hyvin, että oli voinut olla täysin varma sen onnistumisesta.

Yrittäjyyskoulun opiskelijat ovat päättäväisiä, päätöksentekokykyisiä ja heillä on mielipiteitä. He haluavat päästä tilanteisiin, joissa saavat itsenäisesti tehdä päätöksiä ja vaikuttaa. Sen he kokivat mahdollistuvan esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä, minkä vuoksi niitä toivottiin enemmän yrittäjyyskoulun ohjelmaan.

[...] siinä projektin teossa, tapahtuman teossa, meille annettiin aika paljon niinkö päätösvaltaa että saatiin ite päättää mitä me tehdään siellä. Just sen pohjalta lähetettiin kehittää sitä sketsihahmo-showta ja sitten päätettiin että itekin siihen pääsin. (Opiskelija 2)

Opiskelijat olivat kohdanneet tilanteita, joissa olivat joutuneet puntaroimaan erilaisia vaihtoehtoja ja omaa osaamistaan ja tekemään sen perusteella päätöksen.

[...] missä mie kävin juontamassa ni [...] mie sain sen, yrittäjyyskoulun, työkaverin kautta. [...] sinänsä että ku ties että halusi mennä mutta ku ei tienny että uskaltaako mennä ku, tiesi että tuota pittää [...] tehdä se juonto täysin, pystynkö mie tähän, ossaanko mie tämän. Sitte ku mie kuulin että mie saan ottaa kaverin siihe matkaan ni miehä valittin just semmosen kaverin jonka kanssa synkkaa tosi hyvi [...] ja saatii sitte yhdessä sen kanssa se väsätyä. (Opiskelija 1)

Päätöksentekoon kuuluvan paineensietokyvyn harjoittaminen mahdollistuu myös yrittäjyyskoulussa. Yksi opiskelijoista kertoi, että projektien päällekkäisyyksien vuoksi se on ehdoton taito. Paineensietokykyä kehitettiin projektien lisäksi Taitaja -kisoissa, joissa

tiimit pääsivät esittämään liiketoimintasuunnitelmaansa vain määrätyn ajan verran. Aikataulutuksen koettiin olleen tiukka.

Opiskelijat käsittivät, että yrittäjän täytyy uskaltaa ottaa riskejä. Riskinotto on rohkeutta lähteä kokeilemaan ja toteuttamaan suunnitelmiaan epäonnistumisen vaarasta huolimatta. Opiskelijoille oli kehittynyt itsevarmuutta ja rohkeutta, mikä lisäsi heissä riskinotto-kykyä. He olivat huomanneet, että epäonnistumisen mahdollisuus ei ole poissulkeva tekijä toimintaan ryhtymisessä. Opiskelijat kokivat olevansa halukkaampia tarttumaan vastaantuleviin tilaisuuksiin. Yksi opiskelijoista kertoi vastaavansa kaikkeen vastaantulevaan myöntävästi, mikä kuvastaa tilaisuuksiin tarttumisen ja näin ollen myös riskinoton valmiutta.

Vähä ihmetyttää nykyään kattoo niitä muita ku kaikki muut just sitä mieltii et voi vitsi jos me mokataan et mitähän nyt tulee tapahtumaan. Itte on päässy siitä jo yli.
(Opiskelija 1)

[...] just se että mie kyllä sanon kaikkeen kyllä mitä tulee vastaan [...] tää piirre justiin tuli heti siinä eka vuonna ku alotettiin opinnot ni et, tuli itselle semmonen fiilis että, kyllä se niinkö, huomias itsestään että pystyn tekemään monia asioita.
(Opiskelija 2)

[...] saanu semmosia hyviä neuvoja ni sitte on uskaltanu lähteä niinku toteuttamaan niitä enemmän. (Opiskelija 3)

Myös opettajat puhuivat riskinottokyvyn kehittämisestä rohkeuden ja uskalluksen kautta. He haluavat osoittaa opiskelijoille, kuinka tärkeää on tarttua kaikkiin tilaisuuksiin. Rohkeudesta puhuessaan opettajat korostivat halua kehittää opiskelijoiden valmiutta koetella omia rajojaan, eli olla valmiita ottamaan epäonnistumisen riski vastaan. Opiskelijoiden halutaan olevan kykeneviä heittäytymään, kokeilemaan ja rohkeasti tekemään asioita.

Liiketoiminnalliset taidot

Haastateltavien käsitysten mukaan yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyy liiketoiminnallista osaamista, yritysosaamista ja markkinointiosaamista. Liiketoiminnallinen osaaminen on yrityksen talouden hallitsemista. Opiskelijoiden mukaan yrittäjyyskoulun opinnoissa on käsitelty muun muassa palkka- ja budjettiasioita, kustannuslaskemia, tuotteen hinnoittelua, palveluita, käytännön järjestelyitä sekä yrityksen kannattavuutta. Opiskelijat kokivat myös saaneensa rohkaisua raha-asioissa. Yhdellä opiskelijoista oli jo oma toiminimi käytössään ja hän koki varsin hyödylliseksi yrittäjyyskouluopinnoissaan saamansa raha-asioissa rohkaisun. Toinen opiskelijoista sen sijaan koki, että ei hallitse vielä talousasioita ja yritystoiminnan paperitöiden tekemistä lainkaan. Hänen mukaansa ymmärrettäviä olivat olleet vain käytännössä tehdyt asiat. Esille otettiin myös huoli siitä, kehittääkö yrittäjyyskoulu opiskelijoilleen tarpeeksi liiketoiminnallista tietoutta. Huolen esittänyt opiskelija koki, että hänelle kyseiset asiat olivat selkeitä, koska hän opiskeli liiketaloutta perustutkintonaan, mutta toisessa tilanteessa olevien opiskelijoiden kohdalla asia mietitytti.

Vaikka mie niinku tiän miten se yritys käytännössä pyörii, ni en mie silti tiä että, jos mie nyt yhtäkkiä päättäsin et, mie perustan sen nyt, ni ossaisinko mie sitte tehdä niitä kaikkia paperiasioita iteksee. (Opiskelija 1)

[...] jos miettii että [...] ku mä tein sitä liiketalouden perustutkintoa siinä samassa ni se oli iha hyväki näin mut sitte jos joku muu ei, ei ois tullu sitä liiketalouden tutkintoa nii en tiä voi se olla et he teki [...] toisin sitte niitten kanssa [...] mutta että ehkä siinä tapauksessa ois tarvinnu vähä enemmän semmosta niinku tiedon välittämistä. Mut tosiaan mä luulen että ku se oli [...] niin pitkälle vietyä henkilökohtasta tai ryhmälle räätälöityä että, et se oli huomioitu siinä. (Opiskelija 4)

Yrittäjyyskoulussa toiminta kiteytyy oman liiketoimintasuunnitelman tekemiseen. Se toimii yrittäjyyskoulussa loppunäyttönä. Liiketoimintasuunnitelma esitellään tilaisuudessa, jossa ollaan kuvitteellisesti hakemassa rahoitusta yritykselle. Opettajat kertoivat,

että moni opiskelija työstääkin loppunäyttönä tehtävää liiketoimintasuunnitelmaa omasta yritysideoistaan.

Yksi opiskelijoista näki liiketoimintasuunnitelman olleen hänelle yrittäjyyskoulusta saatua parasta antia ja toinen koki sen tekemisen olleen yrittäjyyskoulun haastavin osuus. Opiskelijoilla oli kokemuksia siitä, millainen on hyvä liiketoimintasuunnitelma ja mitä kaikkea sen tekemisessä tulee ottaa huomioon.

Yrittäjyyskoulun koettiin myös kehittäneen opiskelijoiden ymmärrystä yrittämisestä ja työelämästä. Yksi opiskelijoista oli esimerkiksi käsittänyt, mikä merkitys työntekijällä on yritykselle ja mitä vaikutuksia työpaikalla tehtävillä toimenpiteillä on työntekijään.

Kyllähän ne [käsitys yrittäjyydestä] on muuttunu aika paljon ku alussa mie vaan ajattelin että ei se oo ku perustaa yritys ja myyä vaa jotaki mutta nyt ku mie katon sitä ni sehä o aivan kauhea paperisota ensinnäki. Ja tosiaan, siinä pittää koko ajan olla yhteyksissä johonki toiseen sie et voi ikinä sanoa mittää varmasti itte, että se hoidetaan näin vaa sinun pittää kattoo tuolta että miten se lakisäateisesti menee ja sitte miten se tuolla käytännössä menee, miten se teoriassa menee, kaikki tämmöset pittää kattoo niinku. [...] Oha se muuttunut aika suuresti. (Opiskelija 1)

Opettajien mukaan he ovat opetuksessa huomioineet opiskelijoiden ymmärryksen lisäämisen edellä mainittuihin yrittämiseen ja työelämään. Toisen opettajan haastattelussa ilmenee monta kertaa hänen omien käsitystensä ja kokemustensa kautta rakentuva opetus. Hän on pyrkinyt antamaan opiskelijoille tietoutta siitä, millaista on toimia yrittäjänä, millaista yrittäjän elämä on ja mitä asioita tulee ottaa huomioon yritystä perustettaessa. Näitä asioita opitaan konkreettisesti yrittäjyyskoulun toiminnassa. Yrittäjyyskoulussa ei esimerkiksi ole normaaleja luokkatunteja ja toiminta on välillä kaoottista, mikä peilautuu opettajan mukaan hyvin yrittäjän elämään. Sama pätee siihen, että yrittäjyyskoulussa ei kannusteta opettelemaan asioita ulkoa eikä pidetä kokeita, koska yrittäjyydenkään ei nähdä toimivan tällä tavalla jatkuvasti muuttuvan luonteensa vuoksi.

[...] nyt yrittäjänä saan yrittäjämäisesti työskennellä tässä ja antaa [...] sitä että millä tavalla yritystoiminta yleensä toimii ja niin sen esille tuomista hyvin monipuolisesti monella eri tavalla. (Opettaja 2)

Opettajat ajattelevat, että opiskelijat ovat kyenneet rakentamaan ymmärrystään yrittäjyydestä tarkkailemalla yritystoimintaa. Siihen heitä on kannustettu muun muassa, kun he ovat osallistuneet perustutkintoonsa kuuluvaan työssäoppimisjaksoon. Toisen opettajan mukaan opiskelijoita on kehoitettu menemään sen alan yrityksiin kuin he itsekin ovat ajatelleet perustavansa. Tällä tavalla toimimalla heidän on ajateltu saavan lisää tietotaitoa ja näkemystä markkinoinnista, hinnoittelusta ja erilaisten toimintatapojen ratkaisuisista. Työssäoppimismahdollisuuden lisäksi yrittäjyyskoulussa on järjestetty aktiviteetteja, joissa opiskelijat ovat saaneet sopia tapaamisia eri yrityksiin ja käydä kiertämässä ja tarkkailemassa niiden toimintaa ja tällä tavoin kasvattaa omaa ymmärrystään yritystoiminnasta.

Opetuksessaan opettajat ovat oman kokemuksensa mukaan painottaneet paljon ulkoista yrittäjyyttä. Heidän mukaansa yrittäjyyskoulun opinnoissa opiskelijan tulisi oppia hallitsemaan yritystoiminnan perusasiat. Opettajien mukaan kaikilla heidän opiskelijoillaan ei välttämättä ole heti opintojen jälkeen valmiutta perustaa yritystä. Tässä tapauksessa opiskelijaa kehoitetaan hankkimaan lisää kokemusta ja mahdollisesti opiskelemaan vielä jonkin aikaa ennen kuin lähtee mukaan yrittäjyyteen.

Myös markkinointiosaamista kehittämällä lisätään yrittäjyyskoulussa opiskelijoiden liiketoiminnallista osaamista. Yrittäjyyskoulussa se on ollut mainostamista ja yrityksen esittelyä, tuotteiden myymistä ja asiakaspalvelua. Yksi opiskelijoista koki, että yrittäjyyskoulun opetuksessa on saanut paljon mainontavinkkejä, siellä on suunniteltu kuvitteellisia kampanjoita, käyty läpi hyvän mainoksen sisältöä ja päässyt kokeilemaan yrityksen mainostamista käytännössä. Opiskelijoilla on ollut mahdollisuus mennä messuille ja erilaisiin tapahtumiin esittelemään omaa toimintaansa.

No me oltii tota, se oli joku [...] tapahtuma [...], niin sanottu semmone messu, mis oli kaikkia niitä yrittäjiä [...] esitteli niitä omia yritystoimintoja, ni siellä oltiin. [...] Mul oli niinku semmonen oma pöytä siinä ja sitte mul oli niinku omat esitteet ja sitte mä kerroin mun toiminnasta. (Opiskelija 3)

Mainostamisen lisäksi yrittäjäyyskoulussa on opeteltu myyntitaitoja harjoittelemalla myyntipuheiden pitämistä. Tätä taitoa opiskelijat pitivät varsin tärkeänä ja kokivat sen olevan vielä yksi kehityskohde itsellään. Opiskelijat ajattelivat, että myyntitaidossa tarvitaan kykyä olla vakuuttava ja luonteva.

Pitchaus on niinku myyntipuhe, että, no, lähinnä nimenomaan et jos sie otat jonku flyerin ja menet vaa jollekki selittämään siitä sinun tuotteesta ni sitte, myyntipuhe, et sie saat sen tuotteen myytyä. (Opiskelija 1)

[...] jos pitää pitchata jotain nii, siihen sitä niinkö omaa esiintymistä, että ei ole vielä kovin itsevarma omasta mielestä, että haluaisi olla enemmän luonteva ja silleen että pystyy vetämään ihan täysillä läpi. (Opiskelija 2)

Mainostamis- ja myyntitaitojen lisäksi yrittäjäyyskoulussa on käsitelty hyvän asiakaspalvelun merkitystä. Siihen kuuluu taito käsitellä asiakkaita, kohdata heitä ja toimia erilaisen asiakkaiden kanssa. Yksi opiskelijoista oli myös oppinut, että omasta yrityksestä tulee antaa hyvä kuva oman puheensa kautta asiakkaille.

No justiin osaa käsitellä asiakkaita silleen paremmin ehkä ei tuu miettineeksi jotain tiettyjä asioita ja, että miten sitä puhuu muista yrityksistä ja luo semmosen hyvän kuvan niinku omasta yrityksestä. (Opiskelija 3)

Liiketoiminnallisen osaamisen kokonaisuus kehittyi opiskelijoilla siis pitkälti käytännön tekemisen ja siitä saatujen kokemusten, ryhmätöiden ja keskustelujen kautta.

6.2 Yrittäjämäiset ominaisuudet

Aineiston analyysissä ilmeni, että yrittäjyyskoulussa opiskelijoille on kehittynyt ja opetuksessa pyritään kehittämään tiettyjä yrittäjämäisiä ominaisuuksia. Näitä ovat kunnianhimoisuus, muuntautumiskyky, itsesäätely, aktiivinen työote sekä omien vahvuuksien tunteminen. Käyn ne seuraavaksi yksitellen läpi.

Opiskelijoiden haastattelujen perusteella heille kehittyi yrittäjyysopinnoissaan kunnianhimoisuutta. Yksi opiskelijoista kertoi, että hänelle oli tarjoutunut työmahdollisuus, jota hän ei ollut ottanut vastaan, koska palkkiona olisi ollut vain saunailta ja kuohuvaa. Lisäksi opiskelijoilla oli kunnianhimoisia tavoitteita esimerkiksi korkeampaan asemaan päättämisestä. Kunnianhimoisuutta opiskelijoille rakennettiin paljon kilpailutoiminnan kautta. Haastatteluissa kerrottiin, että kilpailemaan lähdettiin sellaisella asenteella, että ollaan parempia kuin muut. Itse kilpailutilanteessa opiskelijat haastoivat itseään, jotta saisivat aikaiseksi parhaan mahdollisen suorituksen itsestään tai tiimistään. Opiskelijoiden käsitysten mukaan kilpailuja on Taitaja -kilpailuja lukuun ottamatta yrittäjyyskoulussa melko vähän. Taitaja -kilpailuihin lähtiessään vastassa on joka tapauksessa koulun sisäiset karsinnat ja itse Taitaja -kilpailuun osallistuminen, mikäli karsinnoista pääsee läpi. Yksi opiskelijoista kertoi osallistuneensa myös omatoimisesti innovaatioturnaukseen. Kumppanit hän oli kuitenkin saanut yrittäjyyskoulun kautta.

Opettajat tähtäävät siihen, että yrittäjyyskoulun opiskelijoista tulee muuntautumiskykyisiä. He pyrkivät siihen asettamalla opiskelijat tilanteisiin, joissa he joutuvat oman mukavuusalueensa ulkopuolelle. Tällöin opiskelijat joutuvat selviämään tilanteista omin voimin opettajan tukiessa tarvittaessa. Tarkoituksena on kuitenkin, että opiskelijat näkevät, että he selviävät erilaisista tilanteista ja ovat valmiita ottamaan haasteita vastaan myöhemmin yrittäjinä toimiessaan. Opettajien mukaan yrittäjällä tulee olla valmius muuttaa omia toimintatapojaan ja jos hän toimii pitkään samalla tavalla, tulee hän kohtaamaan ongelmia. Tästä syystä yrittäjyyskoulun opiskelijoita halutaan opastaa itsensä kehittämiseen ja muuntautumiskykyisyyteen.

Aineiston perusteella yrittäjyyskoulun opiskelijat kehittävät omaa toimintaansa, ovat tavoitteellisia, panostavat opintoihinsa ja oppivat tuntemaan itseään. Ne ovat itsesäätelytaitoihin kuuluvia ominaisuuksia. Opiskelijat kehittävät omaa toimintaansa, kun arvioivat itseään ja tekemiään asioita kriittisesti. He kokivat vertaavansa toimintatapojaan toisten opiskelijoiden tekemisiin ja kilpailuissa vastapuolen jäsenien toimintaan. Yksi opiskelijoista ajatteli esimerkiksi, että muut samaa perustutkintoa opiskelevat tekevät aina asiat samalla tavalla, minkä hän itse koki huonona asiana.

Sitte lisäksi niinku, koulussa mie tarviin tätä jatkuvasti ku mie huomaan että minun luokkalaisia, ne niillä menee sormi suuhun tosi helposti että mitähä ne nyt tekkee [...] ja ne ei uskalla yrittää mittää uutta ne pitäytyy niissä samoissa vanhoissa mitä ne aina tekkee, saman kaavan mukaan. [...] Näin ni mie huomaan että se on ehkä vähä vapaampi jos me ei mietitä liikaa ja vain tehhään. (Opiskelija 1)

[Kilpailuissa] sinä saat niinku verrata et, mitä te olette tehny ja mitä toiset on tehny ja sitte ottaa siitä niitä parhaita puolia ja jalostaa niitä sitte etteenpäin. (Opiskelija 1)

Yrittäjyyskoulun opiskelijat kertoivat haastatteluissa omista tulevaisuudensuunnitelmistaan, mikä kertoo tavoitteellisuudesta. Opiskelijat halusivat yrittäjyyskoulun jälkeen muun muassa jatkaa opiskelua, perustaa oman yrityksen sekä laajentaa ja kehittää palveluita jo olemassa olevaan yritykseensä.

Saattaa, tulla tulevaisuudessa vastaan että [...] lähen perustaa omaa firmaa. (Opiskelija 2)

[...] kuitenkin tavoitteet on päätyä työelämässä ehkä johonki korkeampaan asemaan ni, varmaan joka tapauksessa [...] yrittäjyyden taidot ja henki ja sellanen tekemisen meininki jonkunnäköset näkemykset siihen, on niinku hyödyllisiä [...]. (Opiskelija 4)

Opiskelijat myös panostivat yrittäjyyskoulun opintoihinsa. He kokivat olevansa varsin motivoituneita, käyttävänsä vapaa-aikaansakin yrittäjyyskoulun asioiden miettimiseen ja ylipäättään tekevänsä paljon ajattelutyötä yrittäjyyskoulun vuoksi. Lisäksi yksi opiskelijoista koki, että yrittäjyyskoulussa on tullut mietittyä ja tutkittua myös omaa sisintään, jolloin on oppinut tuntemaan myös omaa itseään.

[...] no siinä oli tosiaan niitä muodollisiakin [...] itsensä tuntemustehtäviä tai jostain tällaista tyypistä et oli niinku kysymyksiä ja niihin piti sitte vastata [...] ja sitte [...] varmaan kokonaisuutena jos ei välttämättä tiedostanu sitä asiaa ni kyllähän siinä oppi myös itsestään ku oltiin tilanteissa joissa piti nopeasti tehdä jotain esitystä ja miettiä jotain asiaa ja äkkiä aika kuluu ja sellasessa paineessa niin kyllä siinä väkisinki sitte oppi itsestään. (Opiskelija 4)

Yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyviin yrittäjämäisiin ominaisuuksiin kuuluu myös tietynlainen aktiivinen työote. Siihen kuuluvia piirteitä ovat haastatteluissa ilmenneet tekemisen asenne sekä oma-aloitteinen toiminta. Tekemisen asenne on sekä opiskelijoiden että opettajien käsityksen mukaan yrittäjyyskoululle vahvasti ominaista. Yksi haastatelluista opiskelijoista kuvasti kyseisenlaista asennetta seuraavalla tavalla.

Sellasta tekemisen meininkiä mikä mulle ainaki [...] tarttu et on semmone tekemisen meininki ja, ja jos joku ei onnistu ni yrittää uudestaan tai toisella tavalla tai, semmone ettei lannistu ja on niinku semmonen täys tsemppi ja energialataus siinä tekemisessä mukana. (Opiskelija 4)

Kyseinen opiskelija koki, että tekemisen asenne on tärkein taito, mikä hänelle oli yrittäjyyskoulussa kehittynyt. Tekemisen asenteen lisäksi opiskelijoiden aktiiviseen työtöteeseen kuului edellä mainitusti oma-aloitteisuus. Yksi opiskelijoista oli esimerkiksi kehittänyt omia projekteja, toisella oli oma yritys jo pystyssä, minkä vuoksi hän halusi suorittaa opinnot omatoimisesti ja kehittää yritystoimintaansa. Kolmas opiskelija kuvaili itseään vapaaksi ihmiseksi, joka haluaa tehdä asioita vapaammin, mikä myös kuvastaa

omasta aloitteesta tapahtuvaa työskentelytyyliä. Viimeisen näkemyksen mukaan koko yrittäjyyskoulun toiminta perustui oma-aloitteisuuteen.

[...] se pohjautu oikeestaan aika pitkälle siihen että työstettiin sitä omaa juttua, oli joku oma idea tai sitte joku case, ja ja sitä niinku vietiin eteen päin jossaki suhteessa niin, ni se oli aina sen opiskelijan alotteesta tavallaan tapahtu se oppiminen ja sitte sitä tuettiin. (Opiskelija 4)

Yrittäjyyskoulun opettajat ajattelivat, että opiskelijoille on tärkeää kehittää harmoninen oman alan ja yrittäjyyden välinen yhteys. Tätä varten jokaisen opiskelijan tulisi tunnistaa omat vahvuutensa ja kyetä tuomaan omaa osaamistaan esille. Tällaisten asioiden oppiminen mahdollistuu esimerkiksi tiimityössä, jossa jaetaan vastuualueita ja toimitaan yhdessä. Myös kilpailutilanteet koettiin toimiviksi omien vahvuuksien tunnistamisessa, sillä niissä pääsee näyttämään ja testaamaan omaa osaamistaan. Opettajien mukaan on myös tärkeää, että opiskelija ymmärtää, millaisia mahdollisuuksia yrittäjyys tarjoaa heidän opiskelemassaan ammatissa. Opettajat toivovat saavansa opiskelijansa näkemään yrittäjyyden yhtenä vahvana mahdollisuutena työllistää itsensä. Tavoitteena on, että kynnys siihen ei olisi korkea yrittäjyyskoulun jälkeen.

Opettajien mukaan yrittäjyydessä korostuvat myös persoonalliset piirteet. Heidän mielestään yrittäjyydessä tarvitaan tietynlaista hulluutta, jonka voisi ajatella samaistettavan luovuuteen. Lisäksi yrittäjyyden luonteenpiirteinä puhuttiin rohkeudesta ja itsensä esiin tuomisesta sekä kilpailuluonteesta. Näiden piirteiden voi ajatella vahvistuvan yrittäjyyskoulun toiminnassa, esimerkiksi esiintyessä, kilpailuissa ja tapahtumissa, kuten edelläkin on kerrottu.

6.3 Yrittäjyysopetus

Yrittäjyyskoulussa opetus on aineiston analyysin perusteella joustavaa, valmentavaa ja teoreettista. Olen nimennyt sen yrittäjyysopetuksiksi. Tarkastelen nyt opettajien ja opis-

kelijoiden käsityksiä ja kokemuksia yrittäjyysopetuksesta, jokaista osa-aluetta omana kokonaisuutenaan.

Joustava opetus

Yrittäjyyskoulun opetus on joustavaa, siellä tehdään paljon asioita, opetus on käytännönläheistä ja ohjaavaa. Opiskelijat kokivat opetuksen hyvin vapaamuotoisena. Opintoja saa suorittaa yksin tai yhdessä, eikä yhteisiä pakollisia tapaamisia ole. Opetusta ei ymmärretä koulumaisena, se ei ole luokkamuotoista vaan tapaamisia pidetään vaihtelevissa paikoissa, kuten kahviloissa ja kirjastossa. Välillä opetusta oli myös luokkatilassa, mutta yrittäjyyskoululla ei ole niin sanotusti omaa luokkaa tai tilaa. Tapaamisia on pidetty myös esimerkiksi opettajien huoneessa henkilökohtaisesti. Yksi opiskelijoista näki oman tilan puuttumisen asiana, jonka korjaaminen voisi selkiyttää yrittäjyyskoulussa työskentelyä. Vakavana ongelmana hän ei tätä kuitenkaan kokenut.

Opiskelijoiden mukaan yrittäjyyskoulun opetus on mukaansa tempaavaa eivätkä he opiskellessaan tunteneet aina suorittavansa opintoja. Toiminta koettiin mielekkääksi ja mielenkiintoiseksi, johon oli helppo virittyä.

Opettajat käsittävät asian samalla tavalla eivätkä näe omaa opetustaan niin sanotusti perinteisenä opetuksena. Toinen opettajista ei koe itseään auktoriteettina eikä hän halua väkisin yrittää herättää opiskelijoiden mielenkiintoa. Hän haluaa kiinnostuksen yrittäjyyskouluopintoja kohtaan olevan opiskelijasta itsestään lähtöisin. Opettajatkin toivat haastattelussa esille yrittäjyyskoululta puuttuvan tilan ja sen, että opetus ei ole luokkamuotoista vaan tapahtuu kaikkialla. Oman roolinsa he näkivät ohjaavina ja valmentavina. He pyrkivät olemaan antamatta liian valmiita ajatuksia opiskelijoille, olemaan innostavia ja rohkaisevia ja mahdollistamaan opiskelijoiden omat ideat sen sijaan että olisivat jollain tapaa esteenä sille, mitä opiskelija haluaa tehdä.

Ketään en taluta, enkä, enkä jos näyttää siltä niin että opiskelija [...] ei ole niin kiinnostunu ja innostunu ja haluaisi lopettaa opinnot niin, en puhu häntä ympäri

jatkamaan enkä lähe taluttamaan että sinun pitäis nämä opinnot tai nämä olis hyvät nämä on sinun loppuelämää ajatellen niin ilman näitä et pärjää. (Opettaja 2)

Opettajat kokivat, että yrittäjäyyskoulussa opitaan paljon keskustelun kautta. Tässä esimerkiksi ryhmätyöt nähtiin mainiona tapana herättää opiskelijoiden välillä keskustelua. Opettajat toivoisivat, että opiskelijat tekisivät mahdollisimman paljon yhdessä. Toinen heistä kertoi, että yrittäjäyyskoulun eri opiskelijaryhmät muodostuvat kuitenkin yleensä niin, että niissä on aktiivisesti yhdessä työskentelevä ydinryhmä ja loput tekevät itsenäisesti tai satunnaisesti ryhmätöihin osallistuen. Siihen toivottiin muutosta niin, että yhä useampi innostuisi aktiivisesta yhteistyöstä.

[...] ryhmätyöt on hyviä siinä että se aiheuttaa keskustelua, ja tuo eri näkökulmia, ja sitten, kuitenkin ku puhutaan nuorista niin, kaikilla on niitä omia näkemyksiä ja sitten, ne voi olla ihan laiaista laitaan. [...] Niissä ne saa irrotella ja niissä ne saa olla ja touhuta ja sitte heittää niitä ajatuksia. (Opettaja 2)

Yrittäjäyyskoulun opetukseen olennaisesti kuuluvan yhteistyön lisäksi siellä tarvitaan jokaiselta opiskelijalta myös aktiivista itsenäistä työtettä. Opettajat kertoivat, että suuri osa opinnoista on nimenomaan itsenäistä työskentelyä. Osan kerrottiin suorittavan opinnot pelkästään itsenäisesti tehden, mitä ei nähty huonona asiana. Opettajat huomioivat sen, että heidän opiskelijoillaan on hyvin erilaiset tarpeet ja tilanteet.

Yrittäjäyyskoulussa opitaan eri tavoin tekemällä. Seuraava opettajan kommentti kuvaa hyvin yrittäjäyyskoulun joustavaa toimintaa.

Semmonen tekemisen meininki että [...] meillä on koko ajan sähinää ja säpinää ja mennään ja tullaan ja keksitään ja rakennetaan projekteja [...] ja joku on aina vähän kiipelissä ja toisella on joku onnistunut hienosti ja semmosta, [...] et meillä ei oo ainakaan mitään [...] tasasta taaplaamista vaan se on koko ajan semmosta, ylä- ja alamäkeä ja, elämää. (Opettaja 1)

Yrittäjyyskoulussa siis tehdään paljon erilaisia asioita ja opitaan tätä kautta. Opettajien mukaan opiskelijat eivät aina miellä, mitä kaikkea oppivatkaan esimerkiksi projektien kautta, kun eivät tee asioita perinteisen kaavan mukaan ja opitut asiat tulevat ikään kuin vahingossa ja huomaamatta. Opetuksessa järjestetään tästä syystä aikaa opitun läpi käymiselle, eli keskustellaan projektin jälkeen, mitä on tehty ja mitä on opittu. Projektien lisäksi hyvänä yrittäjämäistä kompetenssia kehittävänä opetusmuotona opettajat kokivat kilpailuihin osallistumisen. Kilpailut luovat opettajien mukaan myös yrittäjyyskoulun opiskelijoiden välille me-henkeä ja niissä opiskelijat saavat tuntumaa uusimmas- ta teknologiasta. Kaikki yrittäjyyskoulun opiskelijat eivät kuitenkaan osallistu kilpailuihin, vaan ainoastaan halukkaat.

Opiskelijat pitivät yrittäjyyskoulun opetusta käytännönläheisenä. Opinnoissa on tehty tästä näkyvimpänä esimerkkinä case-harjoituksia ja edellä mainittua projektityötä. Case-harjoitukset ohjaavat opiskelijaa oppimaan käytännössä ilmenevien tilanteiden kautta. Yksi opiskelijoista kertoi, että kerran heidän saamansa case oli rakentunut siten, että yritys oli ottanut yhteyttä kouluun kohdattuun ongelmaan ja opiskelijat olivat päässeet miettimään kehityskohteita yrityksen tilanteeseen. Case-muotoisia harjoituksia toivottiin enemmän yrittäjyyskoulun opetukseen, jotta siellä päästäisiin vielä enemmän pohtimaan ongelmia oikeassa yritystoiminnassa ilmenevien tilanteiden kautta eikä vain kuvitteellisiin tilanteisiin pohjautuen.

Projektityönä järjestettiin esimerkiksi tapahtumia tiiminä alusta loppuun, minkä opiskelijat näkivät todella kehittävänä ja mielenkiintoisena. Myös Taitaja -kisoihin valmentautumisesta puhuttiin projektina. Valmentautuminen alkoi noin puoli vuotta ennen varsinaisia kisoja, joten aikaa sille annettiin paljon. Osalla opiskelijoista oli myös itsenäisiä projekteja, joita he tekivät yrittäjyyskoulun ulkopuolella. Kiinnostus oli syntynyt yrittäjyyskoulun kautta esimerkiksi kontaktiverkoston rakennuttua aikaisemmista projekteista.

Opetuksen joustavaan luonteeseen johdattavat opettajien käsitykset oppimisesta ja opettamisesta ja se, että yrittäjyyskoulun toiminta on monipuolista ja opiskelijoilla on mistä

valita. Ne mahdollistavat sen, että opiskelijat voivat toteuttaa opintojaan parhaaksi näkemällään tavalla.

Valmentava opetus

Yrittäjyyskoulun opiskelijoiden haastatteluissa mainittiin monta kertaa sen valmentava luonne. Opiskelijoita valmennettiin esiintymiseen ja Taitaja -kisoihin ja valmennus oli luonteeltaan henkilökohtaista. Suhde opettajaan koettiin valmentaja–valmennettava -suhteena.

[...] ehkä sen kaikista suurimman hyödyn tästä yrittäjyyskoulusta sain että [...] se kisavalmennus oli nii henkilökohtasta ja sen kolmen hengen ryhmän kanssa ja ja sitten toisaalta ne kisamatkat vielä, semifinaaleihin siinäki me oltiin parin yön reissulla ja sit finaaleihin kolmipäiväinen se kisa et mitä siitä tulee arkiviikko oltiin siinä valmennuksessa ja kilpailussa. Niin siinä tuli niin ehkä semmonen henkilö tai siis se valmentajan suhde valmentajaan [...] muuttu jo niin et tunsin [...] ihmisenäki sitä valmentajaa. (Opiskelija 4)

Hyvät resurssit valmennukseen koettiin tärkeänä asiana, sillä opettajalla toivottiin olevan tarpeeksi henkilökohtaista valmennusaikaa opiskelijoille. Opettaja koettiin kokeena valmentajana, jolla on tosielämän näkemys ja jolta saa energiaa ja intoa oppimiseen. Erityisen hyväksi koettiin opettajan innostuneisuus ja täysi panostus yrittäjyyskoulun toimintaan.

Aikaansa opettajat tosiaan jakavat opiskelijoiden mukaan tarpeeksi. Opiskelijat kokivat, että opettajan luokse voi aina mennä juttelemaan ja että heidän ovensa on aina auki opiskelijoille. Opiskelijat pitivät opettajia loistavina, kannustavina ja mukavina, hyviä ideoita omaavina ja sellaisina, joita haluaa kuunnella. Opettajat ovat rohkaisevia ja avuliaita ja opiskelijat kokivat saavansa hyviä neuvoja ja ohjeita aina tarpeen tullen.

Jos on tullu jotain kysyttävää ni voi mennä iha millon vaan juttelee. (Opiskelija 2)

[...] tosi mukava ja kannustaa ja, hyviä ideoita heittää. (Opiskelija 3)

Aika semmosta, miten se sanois, tukevaa [...] että (opettaja) tukkee koko ajan. Niinku esimerkiks että jos mie nyt heitän että [...] voiaanko tehdä tämmöne homma ni (opettaja) alkaa sanomaa et ”joo totta kai me voijaan tehdä se vaa pittää tehdä tällä tavalla” [...] Että se ei tyrmää yhtää mitää. (Opiskelija 1)

Opettajat kokivat, että yrittäjyyskoulun toiminta on opiskelijoille innostavaa. Esimerkkinä tästä haastattelussa kerrottiin, että opiskelijat ovat ajatelleet Taitaja -kisojen olleen yksi senhetkisen elämänsä parhaista kokemuksista. Opiskelijoita innostaa kilpailuissa opettajien mukaan myös päämäärätietoinen toiminta ja palkinnot. Opettajat ajattelivat, että yrittäjyyskoululle ovat leimallisia asioihin tarttuvat ja innostuneet opiskelijat.

Innostavaa ja motivoivaa yrittäjyyskoulussa on sen vapaa luonne eli se, että opinnot voi suorittaa haluamallaan tavalla eikä läsnäolopakkoa ole. Periaatteena on, että opettaja hyväksyy monta eri tapaa tehdä ja että lopputuloksen merkitystä painotetaan toteutustavan sijaan. Opiskelijoilta ei vaadita jatkuvaa motivoituneisuuden osoittamista, vaan heille annetaan vapaus suorittaa opinnot sellaisella aikataululla, mikä heille itselleen sopii. Opettajat kokevatkin opiskelijoidensa olevan motivoituneita ja kiinnostuneita ja haluavan tietää yrittäjyydestä enemmän.

[...] on opiskelijoita jotka ei mieli sitä että saahaanko tästä nyt kuinka monta opintopistettä [...] kerrytettyä ja millä tavalla [...] kaikki näkkee vaa ovat ja tekevät ja on koko ajan toiminnoissa mukana että niille vois laskea että jos näistä tulee kolmen vuoden aikana se kaksytä, nyt meillä on vielä ne opintoviikot mut että muuttuu pisteisiin niin, sitten, että jotkut tekee ihan tuplaten sen määrän vaikei ne saa, vaikei se näy siinä heillä todistuksessa millään tavalla. Ne on, haluaa olla ja tehdä. (Opettaja 2)

Valmentava opetustyyli vaikuttaisi olevan opiskelijoille motivoivaa, vaikka opiskelijan oma kiinnostus aiheesta tietenkin vaikuttaa myös siihen, miten innokkaasti hän opintoja suorittaa.

Teoriaopetus

Yrittäjyyskoulusta saatavaa teoriaopetusta opiskelijat ovat myös pitäneet melko mielenkiintoisena. Teoriaopetuksessa käsitellään muun muassa yrittäjyyden perusasioita ja asiakaspalvelua. Opiskelija kertoi esimerkiksi olleensa luennolla, jossa käsiteltiin asiakkaiden kanssa toimimista. Siitä ilmenee, että opiskelija on kokenut luennon oppimisensa kannalta toimivaksi, sillä se on jäänyt hänen mieleensä.

No varmaa asiakkaan kohtaamista ja, semmosta [olen oppinut] ihan, pitäny vaikka semmosta niinku luentoja ni sitte siinä tullu ilmi niitä et miten eri asiakkaitten kanssa toimii [...]. (Opiskelija 3)

Toisen opiskelijan mielestä yrittäjyyskoulussa tekeminen oli yleisesti melko teoriapainotteista, mikä viittaa siihen, että opiskelija ei saanut itse yrittämisestä käytännön kokemuksia vaan että tehtävät perustuivat kuvitteellisiin tilanteisiin. Opiskelija mainitsikin, että yrittäjyyskoulun tehtävät voisivat liittyä useammin oikeisiin yrittäjyydessä ilmeneviin ongelmiin, joita pääsisi ratkomaan. Tällöin käytännön kokemukset yrittämisestä mahdollistuisivat yrittäjyyskoulussa paremmin.

Teoriaopetuksen määrää pidettiin kuitenkin yleisesti vähäisenä sekä opettajien että opiskelijoiden kokemusten mukaan. Toinen opettajista piti luentopohjaista teoriaopetusta välttämättömänä opettaa tiettyjä asioita, mutta muuten suosittavana pidettiin tekemistä ja tiimissä työskentelyä. Opiskelijatkin olivat enimmäkseen sitä mieltä, että lähtökohtaisesti yrittäjyyskoulun opetus on käytännönläheistä eikä teoriapainotteista.

7 Johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää, minkälaista yrittäjämäistä kompetenssia Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulussa kehittyi opiskelijoille. Olen selvittänyt tätä opiskelijoiden ja opettajien käsitysten ja kokemusten kautta. Tutkimustulosteni perusteella yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi sisältää yrittäjämäisiä taitoja ja yrittäjämäisiä ominaisuuksia, joiden kehittymistä ohjataan ja tuetaan joustavalla ja valmentavalla yrittäjyysopetuksella. Tässä luvussa tarkastelen vielä kokoavasti ja teoriaan nojaten tutkimustuloksista tekemiäni johtopäätöksiä.

7.1 Yrittäjyyskoulussa kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi

Edellä mainitusti Lapin ammattiopiston yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi sisältää yrittäjämäisiä taitoja ja ominaisuuksia. Luvussa neljä olen tarkastellut yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluvia piirteitä teoreettisesta näkökulmasta taulukoissa 1 ja 2. Vertaan niitä nyt tutkimustuloksiini. Taulukkoon 8 olen havainnollistanut yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvän yrittäjämäisen kompetenssin sisältöineen (sivu 63). Tähdellä olen merkinnyt uutena ilmenneet piirteet ja tavallisella luettelomerkillä aiemmin käsitellyn teorian (Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48) kanssa yhtenevät piirteet. Taulukon piirteet olen jaotellut sen mukaisesti, kuinka voimakkaasti niiden kehittyminen tuli aineistossa esiin. Voimakkuuden olen määritellyt tarkastelemalla aineiston analyysissä kunkin piirteen saamia pelkistysten määriä ja niiden merkityksiä. Voimakkaasti aineistossa esiintyneet piirteet ovat saaneet paljon mainintoja aineistossa, kun taas vähemmän voimakkaasti esiintyneet piirteet ovat mahdollisesti saaneet negatiivisia ilmauksia myös osakseen tai ilmenneet vähemmän opiskelijoiden ja opettajien ilmaisuissa. Piirteiden nimet ovat Euroopan komission (2012, 19) ja Gibbin (47–48) mallien mukaiset. Seuraavaksi kerron tutkimustuloksissani ilmenneiden ja kyseisten teoreettisten mallien piirteiden yhteneväisyydestä tarkemmin.

Taulukko 8: Yrittäjyyskoulussa kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi

		Voimakkaasti esillä aineistossa	Esillä aineistossa
Yrittäjämäiset taidot	Ongelmanratkaisutaito	<ul style="list-style-type: none"> • Sinnikkyys • Mahdollisuuksiin tarttuminen • Riskinotto • Vastuunotto • Autonomia • Päätöksenteko ★ Ideointi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kokonaisuuksien hahmotus • Asioiden luova yhdistäminen • Luovuus • Itseluottamus • Ongelmanratkaisu • Suunnittelutaidot
	Sosiaaliset taidot	<ul style="list-style-type: none"> • Tiimityötaito • Taito antaa ehdotuksia • Esiintymistaito • Verkostoituminen • Neuvottelutaito ★ Assertiivisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kriittinen ajattelu • Vakuuttavuus • Projektien ja liiketoiminnan johtamistaito • Myyntitaito
	Liiketoiminnalliset taidot	<ul style="list-style-type: none"> • Työelämän ja yritystoiminnan ymmärtäminen • Liiketoimintasuunnitelman tekeminen ★ Mainontataito 	<ul style="list-style-type: none"> • Strateginen ajattelu • Talous- ja rahoitustaito ★ Asiakaspalvelutaito
Yrittäjämäiset ominaisuudet		<ul style="list-style-type: none"> • Oma-aloitteisuus • Itsesäätely • Ahkeruus • Tekemällä oppiminen • Toiminnallisuus • Kunnianhimoisuus 	<ul style="list-style-type: none"> ★ Muuntautumiskyky

Ongelmanratkaisutaidoista yrittäjyyskoulun opiskelijat oppivat ongelmanratkaisua, ideointia, päätöksentekoa ja riskinottoa, jotka ovat aikaisemmin käsitellyn teorian tiedon ja tutkielmani taulukon 3 perustella ongelmanratkaisutaidon osa-alueet. Tutkimukseni tulosten mukaan yrittäjyyskoulun opiskelijat oppivat toimimaan ongelmatilanteissa, kun heille opastetaan miten niissä tulee toimia ja kun he ratkovat ongelmia yhdessä. Ongelmanratkaisutaidossa opiskelijoille kehittyi myös sinnikkyyttä eli lannistumattomuutta ongelmatilanteissa. Sekä opettajat että opiskelijat pitivät sinnikkyyttä tärkeänä kehittyneenä piirteenä. Itse ongelmanratkaisu ei ilmennyt kovin vahvasti aineistossa, mutta se kuitenkin esiintyi siellä.

Ideointi sen sijaan tuli voimakkaasti aineistossa esiin. Ideoinnissa opiskelijat harjoittivat luovuuttaan, kun kehittelevät uusia ideoita. Sitä harjoitellaan esimerkiksi kilpailuisa. Aineistossa puhuttiin myös asioiden yhdistämisestä hyvään ideointiin viitaten. Se mahdollisesti tarkoittaa myös kokonaisuuksien hahmottamista. Suhteellisen voimakkaana aineistossa esiintyi myös suunnittelu, jota harjoitellaan yrittäjyyskoulussa muun muassa tapahtumia suunniteltaessa tai kun suunnitellaan kuvitteellisiin yrityksiin tuotteita tai mainoksia. Ideointia ei ole mainittu teoreettisissa malleissa (Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48) ja koska se eroaa niissä mainitusta suunnittelusta, olen merkinnyt ideoinnin taulukkoon 8 teoreettisista malleista poikkeavasti ilmenneenä piirteenä.

Opiskelijoille kehittyi ongelmanratkaisutaitoon kuuluvaa riskinottoa ja he näkevät erilaisia mahdollisuuksia ja haluavat tarttua niihin. Yrittäjyyskoulussa riskinotto liittyi usein Ristimäen (2004, 30) mukaiseen psykologiseen riskinottoon, sillä se näkyi pohdintana itseluottamusta vaativiin ja epäonnistumisen riskin sisältäviin tehtäviin ryhtymisestä. Opiskelijat kokivat riskinoton erittäin tärkeänä yrittäjyyskoulussa kehittyneenä asiana.

Opiskelijat harjoittavat yrittäjyyskoulussa päätöksentekoa, koska saavat työskennellä paljon itsenäisesti. Tällöin he kehittävät myös itseluottamustaan, mikä oli nähtävissä esimerkiksi rohkeuden kasvamisena ja heittäytymisenä. Yrittäjyyskoulun opiskelijat

saavat opinnoissaan paljon vastuuta, mikä opettaa heitä yrittäjyydessä tarvittavaan vastuullisuuteen. Vastuun otto, rohkeus ja kyky heittäytyä olivat aineiston perusteella asioita, joita opiskelijat pitivät erityisen tärkeinä yrittäjyyskoulussa kehittyvinä asioina.

Sosiaalisten taitojen kokonaisuudesta opiskelijoille kehittyy tutkimukseni mukaan viestintätaitoja, esiintymistaitoja, tiimityötaitoja, kommunikointitaitoja, verkostoitumista sekä taitoa antaa ja vastaanottaa palautetta. Niihin liittyy teoreettisten mallien (Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48) vakuuttavuus, neuvottelu- ja myyntitaito sekä taito antaa ehdotuksia. Ne voi kaikki yhdistää myös luvussa 4 käsiteltyyn assertiiviseen viestintätyyliin. Edellä mainitut sosiaalisten taitojen piirteet ilmenivät muun muassa opiskelijoiden käsityksissä siitä, että esiintymistaitojen kehittyminen on lisännyt heissä kykyä olla vakuuttava, mikä edistää myös tuotteiden myyntiä. Toisaalta aineistossa esiintyi maininta siitäkin, että vakuuttavuutta pitäisi vielä harjoitella, eli sitä ei koettu aina vahvasti kehittyneenä piirteenä.

Viestintä- ja kommunikointitaitojen kehittyminen vaikuttaa siihen, että opiskelijat osaa- vat ja uskaltavat ehdottaa asioita ja neuvotella niistä. Tästä syystä voi myös assertiivisuuden ajatella kehittyvän yrittäjyyskoulussa. Vaikka assertiivisuus sisältyy neuvottelutaitoihin ja ehdottamisen onnistumiseen, olen merkinnyt sen erillisenä yrittäjyyskoulussa kehittyvänä sosiaalisena taitona, koska se on yrittäjyydessä tärkeä taito ja kuvaa hyvää viestintätaitoa. Viestintä- ja kommunikaatiotaidot ilmenivät aineistossa vahvoina, joten niihin liittyvät assertiivisuus sekä neuvottelu- ja ehdotustaito on merkitty tauluk- koon 8 vahvasti kehittyvinä piirteinä.

Yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluva projektien johtaminen kehittyy yrittäjyyskoulun opiskelijoille projektityössä, kuten tapahtumien järjestämisessä. Verkostoituminen ja tiimityötaitojen kehittyminen nousivat selkeästi aineistossa esiin. Niitä kehitetään käytännössä opiskelemalla tiimeissä sekä rakentaen ja käyttäen verkostoja hyväksi mahdollisuuden tullessa. Verkostoituminen sai myös negatiivisen kommentin yhdeltä opiskelijalta, mutta muuten se näkyi voimakkaasti positiivisessa merkityksessä, joten se on merkitty vahvasti kehittyvänä piirteenä.

Yrittäjämäiseen kompetenssiin kuuluvan kriittisen ajattelun kehittymisen voi ajatella yrittäjyyskoulussa liittyvän kykyyn antaa ja vastaanottaa palautetta, sillä se vaatii kykyä tarkastella asioita kriittisesti uusista näkökulmista. Se ei kuitenkaan tullut kovin vahvasti aineistossa esiin ja osa opiskelijoista ajatteli, että kriittistä palautetta ei opinnoissa kovin paljon saa.

Yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvä liiketoiminnallinen taito sisältää taloudellisten asioiden hallintaa, työelämän ja yrittäjyyden ymmärtämistä sekä markkinointi- ja asiakaspalvelutaitoa. Talouden hallintaa ja työelämän ja yrittäjyyden ymmärtämistä harjoitellaan yrittäjyyskoulussa liiketoimintasuunnitelmaa tehtäessä, yrityksen talousasioita opeteltaessa ja muun muassa yritysvierailuilla. Osa opiskelijoista koki, että he eivät hallitse yrittäjyyden taloudellista puolta vielä hyvin, mutta työelämän ja yritystoiminnan ymmärrystä aineistossa ilmeni selkeästi. Strategisen ajattelun kehittyminen näkyi siinä, että opiskelijat toimivat tietoisesti tietyllä tavalla saavuttaakseen tavoitteitaan. Tämä on osaltaan myös yrittäjämäisiin ominaisuuksiin kuuluvaa itsesäätelytaitoa.

Markkinointi- ja asiakaspalvelutaitoja ei suoraan mainittu teoreettisissa Euroopan komission (2012, 19) ja Gibbin (2005, 47–48) malleissa. Näin ollen ne osoittautuivat uusina ilmenneiksi piirteiksi. Markkinointitaitoon voi katsoa kuuluvaksi myynnin ja mainostamisen. Myyntitaito esiintyy sekä aineistossa että teoreettisissa malleissa, mutta mainontataito ilmeni vain tutkimukseni aineistossa. Vaikka asiakaspalvelutaitokaan ei sellaisenaan näy edellä mainituissa teoreettisissa yrittäjämäisen kompetenssin malleissa, sekin osaltaan sisältyy niihin, koska asiakaspalvelu on osa verkostoitumista. Tätä voi perustella Ristimäen (2004, 32–33) mukaisesti sillä, että verkostoja voi ja tulisikin rakentaa laajasti ottaen huomioon esimerkiksi asiakkaat, kilpailijat ja rahoittajat. Olen merkinnyt asiakaspalvelutaidon erikseen uutena ilmenevänä piirteenä taulukkoon 8, koska ne ovat kuitenkin kokonaisuudessaan erillisiä asioita. Asiakaspalvelutaito ei esiintynyt aineistossa kovin vahvasti, mutta mainontataito esiintyi.

Yrittäjämäisinä ominaisuuksina yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvät kunnianhimoisuus, oma-aloitteisuus, tekemisen asenne, muuntautumiskyky, itsesäätely ja luo-

vuus. Yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvään tekemisen asenteeseen liittyvät taulukossa 8 ahkeruus, toiminnallisuus ja tekemällä oppiminen. Tekemisen asenne oli hyvin positiivisena koettu yrittäjyyskoulussa kehittyvä asia sekä opettajien että opiskelijoiden käsityksissä. Myös itsesäätely, oma-aloitteisuus ja kunnianhimoisuus ilmenivät vahvasti aineistossa. Muuntautumiskykyä ei ollut mainittuna teoreettisissa malleissa (Euroopan komissio 2012, 19; Gibb 2005, 47–48), joten sen olen tulkinnut uutena ilmenneenä piirteenä niistä poiketen. Se ei kuitenkaan esiintynyt kovin vahvasti aineistossa.

Verrattuani tutkimukseni tuloksia ja teoreettisia malleja keskenään totean, että yrittäjyyskoulussa kehitetään opiskelijoille samankaltaista yrittäjämäistä kompetenssia kuin Euroopan komission (2012, 19) ja Gibbin (2005, 47–48) malleissa. Eroavaisuutena on se, että yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyy asiakaspalvelu- ja mainontataitoja, ideointitaitoa, assertiivisuutta sekä muuntautumiskykyä, joista ei suoraan teoriassa ollut mainintaa. Yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyviin markkinointitaitoihin ja asiakaspalvelutaitoihin voidaan kuitenkin nähdä yhtymäkohtia myös teoriasta, eli täysin uutena ne eivät ilmene. Myös assertiivisuuteen viittaavat neuvottelutaidot ja vastuun otto löytyvät Gibbin (2005, 47–48) mallista, mutta ne eivät kuitenkaan suoraan viittaa tämän-tyyppisen viestinnän olemassaoloon (ks. Huhtinen 2005; 39, 47–50). Sen sijaan tutkimukseni aineistossa ilmeni neuvottelutaitoon liittyvä viestinnän merkitys ja viestintätaitojen harjoittelu yrittäjyyskoulussa, mikä viittaa assertiivisuuden kehittymiseen.

Kaiken kaikkiaan yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyy hyvin monipuolista yrittäjämäistä kompetenssia, joten sen voi todeta olevan tasokasta. Osa opiskelijoille kehittyneistä yrittäjämäisistä kompetenssista ei kuitenkaan ilmennyt kovin vahvasti aineistossa. Projektien ja liiketoiminnan johtamistaitoa ei kehity niille opiskelijoille, jotka eivät osallistu projektityöhön tai kilpailuihin, jossa tätä taitoa pääsee harjoittamaan. Opiskelijoiden itsesäätelytaitojen kehittyminen on tärkeä asia, koska itsesäätelyn kautta he kykenevät havaitsemaan omia heikkouksiaan ja pyrkiä tietoisesti kehittämään niitä.

Yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä tukee yrittäjyyskoulun opetus. Opettajat saivat aineistossa opiskelijoilta varsin positiivisia mainintoja, kuten edellisestä luvusta 6 selviää. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin yrittäjyyskoulun opetusta.

7.2 Yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä tukeva opetus

Yrittäjämäisessä oppimisessa on kyse ammatillisella toisella asteella yrittäjämäisten tietojen, taitojen, ominaisuuksien ja toiminnan oppimisesta. Näiden oppiminen vaatii kokeutusta tosielämän tilanteisiin. (Järvi 2013, 79–80.) Yrittäjyyskoulussa se toteutuu, sillä yritys yhteistyöllä, projektityöllä, kilpailuissa ja case-harjoituksissa opiskelijat pääsevät hankkimaan kokemusta käytännöstä. Yrittäjyyskoulun opetusta pidetään tutkimukseni mukaan toiminnallisena ja käytännönläheisenä. Opiskelijoiden mukaan opetus voisi kuitenkin vielä enemmän olla yhteydessä käytännöstä nouseviin ongelmiin, joita ratkottaisiin ryhmissä keskustellen. Yrittäjyyskoulun tämänhetkinen opetustyyli tukee kuitenkin jo sellaisenaan yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä.

Yrittäjyyskoulun opetuksen joustava puoli tukee opiskelijoiden motivoitumista, joka edistää kompetenssin kehittymistä. Yrittäjyyteen oppimista edistää myös tutkitusti opiskelijoita voimaannuttava ja vähäiseen kontrolliin perustuva ote (Gibb 2005, 54). Opiskelijoille kehittyy yrittäjyyden, mutta myös työelämän kannalta hyvin yleishyödyllistä kompetenssia. Se, että opiskelijat saavat itse valita millä tavoin suorittavat yrittäjyyskoulupintonsa, on joustavan opetustyylin olennainen elementti. On kuitenkin huomiotava, että hyvin itsenäisen suoritustavan valitsevalle opiskelijalle ei kuitenkaan kaikkia yrittäjämäisen kompetenssin osa-alueita todennäköisesti kehity. Esimerkiksi tiimityön kehittyminen ei mahdollistu, mikäli opiskelija ei osallistu toimintaan, jossa tehdään asioita tiimissä.

Yrittäjyyteen oppimiseen kuuluu yrittäjyyskoulun joustavaa opetustyyliä tukien aktiivinen toimijuus, joka tarkoittaa yksilölle tarjottavaa mahdollisuutta valita toiminta- ja oppimistapansa. Yrittäjyyteen oppimisessa olennaista on määrittää omat oppimistavoit-

teensa ja keinot toteuttaa ne. (Kyrö 2005, 91–92.) Näin ollen yrittäjyyskoulussa mahdollistuva vapaamuotoinen toiminta on yrittäjyyskasvatukseen kuuluva piirre. Opiskelijoiden toiminnan todettiin myös olevan osaksi tavoitteellista, vaikka aineistosta ei ilmennyt heidän tehneen konkreettista suunnitelmaa yrittäjyyskoulussa oppimiselleen ja tavoitteisiinsa pääsemiselle. Opiskelijoiden haastatteluissa ilmeni myös hienoinen epäselvyys siitä, missä vaiheessa heidän yrittäjyyskouluopintonsa ovat ja mitä niistä vielä puuttuu. Se viittaisi siihen, että opiskelijoiden tekemälle konkreettisemmalle opintojen suorittamisen suunnitelmalle voisi olla tilaa. Tällainen toimintatapa tarjoaisi heille myös mahdollisuuden pohtia aktiivisesti etukäteen, mitä he haluavat oppia yrittäjyyskoulussa ja minkälaisin toimintamuodoin he voivat näitä asioita saavuttaa. Aineistosta ei ilmennyt, että opiskelijoille osoitettaisiin kaikki vaihtoehtoiset toimintamenetelmät, jotta he voisivat miettiä, miten suorittavat yrittäjyysopintonsa. Tällä hetkellä valinta vaikuttaisi tapahtuman vähemmän tietoisesti.

Opiskelijat pitävät yrittäjyyskoulun opettajia pätevinä, innostavina ja kannustavina. Opiskelijoilla on paljon positiivisia käsityksiä ja kokemuksia siitä. Opettajien ohjaava rooli ja vuorovaikutteinen opetustyyli sekä tekemällä oppimiseen ja toiminnallisuuteen tähtäävät tehtävät ovat yrittäjyyden oppimista vahvistavia asioita (Kyrö, Mylläri & Seikkula-Leino 2008, 289–290; Peltonen 2007, 218). Opettajilla on myös yrittäjyystausta ja heillä on näkemystä yrittäjyydessä tarvittavista taidoista ja ominaisuuksista, mikä on todettu olennaiseksi yrittäjyyskasvatuksessa (Peltonen 2007, 215; Ristimäki 2004, 29; 2007, 41; Gibb 2005, 57.) Yrittäjyyskoulun opettajien opetusmenetelmät ja ohjaus antaa heidän näkemystensä mukaan opiskelijoille kuvan siitä, millaista on toimia yrittäjänä. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi nopeasti muuttuvien epävarmojen tilanteiden järjestäminen opiskelijoille.

Yrittäjyyskoulussa opitaan yrittäjämäistä kompetenssia myös kokonaisvaltaisesti Snown, Cornon ja Jacksonin (1996, 244) mallin mukaisten affektiivisen, konatiivisen ja kognitiivisen alueiden aktivoituessa. Opiskelijoille on kehittynyt riskinottokykyä ja halua kokeilla uutta, heillä on itsesäätelytaitoja ja tavoitteita sekä yrittäjän osaamista ja

oppimaan oppimisen taitoa, kuten muuntautumiskykyä. Ne ovat eri alueille sijoittuvaa oppimista ja yrittäjyyden oppimisessa tärkeitä asioita (Koiranen & Ruohotie 2001, 103–104).

Tutkimukseni tulokset antavat positiivisen kuvan yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehityvästä yrittäjämäisestä kompetenssista. Monipuolisen ja tasokkaan kompetenssin kehittymistä tukee yrittäjyysopetus eli sen joustavuus, valmentava ote ja toisaalta teoreettinen puoli. Näihin sisältyvänä aineistosta tuli vahvasti ilmi opiskelijoiden kokemukset siitä, että heidän oppimistaan edistävät yrittäjyyskoulun yrittäjämäiset ja kannustavat opettajat ja käytännönläheiset tehtävät. Mahdollisesti kaikkein tärkeimpinä opittuina asioina ilmenivät yrittäjyyskoulusta saatu rohkeus ja tekemisen asenne.

8 Pohdinta

Tässä luvussa pohdin tarkemmin tutkimusongelmaan vastaamisen onnistumista, tutkimukseni luotettavuuden ja eettisyyden toteutumista, tutkimusprosessin kulkua ja tutkimustulosten yleistettävyyttä ja hyödynnettävyyttä. Tutkimusongelmaan vastaaminen merkitsee tutkimukseni onnistumista, joten se on tärkeä asia pohdittavaksi. Se kuuluu myös tutkimuksen luotettavuuteen.

Tutkimukseni perusteella totean, että yrittäjyyskoulussa opiskelijoille kehittyy monipuolisia yrittäjämäisiä taitoja ja ominaisuuksia sisältävää yrittäjämäistä kompetenssia, jota olen yksilöinyt luvussa 7. Tällä perusteella voidaan todeta, että olen onnistunut vastaamaan tutkimukseni pääongelmaan.

Olen saanut tutkimusongelmaan vastauksen opiskelijoiden ja opettajien käsityksiä koskevien alaongelmia kautta. Niiden viittaus käytettyihin opetusmenetelmiin vastaa tutkimukseni tulokseen siitä, että yrittäjyyskoulun opetus, jonka olen nimennyt yrittäjyysopetuksiksi, tukee opiskelijoiden yrittäjämäisen kompetenssin kehittymistä. Kaksi ensimmäistä alaongelmaakin vaikuttaa tarkoituksenmukaisesti edesauttaneen tutkimustulosten saamista.

Viimeisen alaongelman tarkoituksena oli saada selville tutkimukseni perimmäinen tarkoitus eli löytää kehityskohteita yrittäjyyskoulun opetukseen. Tutkimustulosten perusteella löytyikin kehitettäviä asioita, kuten suunnitelmallisuuden lisäämistä opiskelijoiden opintoihin sekä yhä enemmän aidosta yritys-elämästä nousevaa käytännönläheisyyttä opetukseen. Lisäksi johtopäätöksissä käsittelin yrittäjyyskoulussa kehittyvää yrittäjämäistä kompetenssia sen mukaisesti, mitkä piirteet yrittäjyyskoulussa ovat ilmenneet aineistossa voimakkaasti ja mitkä vähemmän voimakkaasti, jolloin tätäkin kautta voi tarkastella kehityskohteita. Vähemmän voimakkaasti ilmeneviin piirteisiin voi kiinnittää huomiota. Tällä perusteella myös viimeinen alaongelma on ollut hyödyllinen tutkimukselleni.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy validiteetti ja reliabiliteetti. Ne ovat suuremmissa roolissa määrällisessä tutkimuksessa, mutta myös laadulliseen tutkimukseen ne voidaan ottaa pohdittavaksi. Validiteettia pohdittaessa tarkastellaan, ovatko tutkijan päätelmät yhteydessä aineistoon ja teoriaan (Silverman 2013, 285). Tässä tapauksessa tarkoituksena on ollut tutkia yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvää yrittäjämäistä kompetenssia ja tutkimustuloksena on saatu nimenomaan siihen kuuluvia ominaisuuksia, taitoja sekä yrittäjyysopetukseen liittyviä tuloksia. Näin ollen voidaan sanoa, että tutkimustulokset vastaavat tutkimusongelmaan.

Tärkeää on myös pohtia vielä tässä vaiheessa, onko haastateltavien määrä ollut tarpeeksi suuri. Tuomen ja Sarajärven (2002, 76) mukaan vähäisen haastateltavien määrän ongelmaiseksi voi koitua se, että tutkimus ei kerro mitään tutkittavasta ilmiöstä. Tässä tapauksessa näin ei ole käynyt, koska tutkittavasta ilmiöstä on saatu paljon tietoa onnistuen muodostamaan tutkimustuloksia ja vastaamaan hyvin tutkimusongelmaan.

Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen johdonmukaisuutta eli sitä, että jos tutkimus tehtiin uudelleen niin saataisiinkin samanlaisia tuloksia. Reliabiliteetti voidaan varmistaa esittelemällä tutkimuksessa syntynyt aineisto ja muut dokumentit (Silverman 2013, 302). Tutkimukseni liiteosiosta löytyvät käyttämäni haastattelurungot sekä aineiston analyysi luokkineen. Näin ollen olen pyrkinyt huolehtimaan tästä asiasta. Reliabiliteettiin liittyy myös se, että aineiston keruu ja siihen liittyvät asiat on ilmaistu avoimesti ja ymmärrettävästi. Lukijalle ei tulisi jäädä epäselväksi tutkimuksen toteutukseen liittyvät asiat. (Silverman 2013, 298–299.) Tutkielmassani olen pyrkinyt avoimuuteen ja selkeyteen, joten uskon tutkimuksen reliabiliteetin olevan myös tältä osin asianmukainen.

Eettisiä näkökohtia pohdittaessa tulee laadullisessa tutkimuksessa käsitellä tutkijan objektiivisuutta ja subjektiivisuutta yhtä lailla. Tutkijan tulee tiedostaa omien subjektiivisten käsitystensä olemassaolo eikä antaa niiden vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkijan kriittisyys myös omaa toimintaansa ja tulkintojaan kohtaan takaa tällöin tutkimuksen objektiivisuuden. Siihen olen pyrkinyt tutkimusta tehdessäni. Objektiivisyys näkyy myös tutkijan avoimuudessa. Tutkijan ei tulisi jättää asioita kertomatta raportissaan

vaan tuoda ilmi käyneet, niin tutkimustuloksiin kuin tutkimuksen tekemiseen liittyvät asiat avoimesti julki. Myös tästä olen pyrkinyt pitämään kiinni omassa toiminnassani.

Toinen tutkimuksen eettisyyttä määrittävä tekijä on se, millä tavalla haastateltavat on huomioitu. Kuten jo aikaisemmin olen maininnut, haastateltavien anonymiteetistä ja vapaasta tahdosta olen pyrkinyt pitämään huolta. Näin ollen näkisin, että olen onnistunut huolehtimaan tutkijan ja tutkittavan välisestä eettisyydestä.

Alunperin tutkimusprosessi alkoi ulkopuolelta ilmenneestä tarpeesta. Koska tutkimukseni aihe ei ollut ennestään kovin tuttu, selvitin itselleni aihealuetta aluksi tarkemmin. Vähäinen perehtyminen tutkimuksen aiheeseen aikaisemmin oli kuitenkin innostava tekijä, sillä siihen tutustumisen kautta opin tutkijana uutta paitsi tutkimustyön prosesseista ja tutkimustuloksista ilmenneestä tiedosta, myös itse tutkimusaiheesta.

Tutkimusprosessissa haastateltavien saaminen osoittautui hienoiseksi haasteeksi opiskelijoiden osalta, mutta lopulta sain kuitenkin haastateltaviksi sen verran opiskelijoita ja havaitsin haastatteluissa saturoitumista, että pystyin aloittamaan tutkimusanalyysin. Voidaan kuitenkin pohtia, onko haastateltaviksi valikoitunut aktiivisia ja yrittäjäysoopinnoistaan innostuneita opiskelijoita, jotka ovat halunneet vaikuttaa opintojen kehittämiseen ja päästä kertomaan positiivisesti kokemistaan opinnoista eteenpäin. Kyseinen näkökulma sulkee tutkimuksen ulkopuolelle opiskelijat, jotka ovat mahdollisesti vähemmän kiinnostuneita ja aktiivisia yrittäjäysooulua suorittaessaan ja heidän äänensä jäisi kuulumattomiin.

Mahdollisen aktiivisten opiskelijoiden valikoituminen haastateltaviksi ei kuitenkaan vähennä tutkimuksen arvoa tai vaikuta tutkimustuloksiini siitä, että yrittäjäysooulussa kehittyy opiskelijoille aikaisemmin esiteltyä yrittäjämäistä kompetenssia. Kuten aikaisemmin on todettu, laadullinen tutkimus ei ole koskaan täysin yleistettävissä vaan kuvailee tiettyä tapausta ja edesauttaa ilmiön ymmärtämistä. Näin ollen en pysty toteamaan, että kaikille yrittäjäysooulun opiskelijoille kehittyy tutkimukseni mukaista yrittäjämäistä kompetenssia, vaan tutkimustulos on jätettävä yrittäjäysooulun potentiaalia

kuvaavaksi. On huomioitava, että opiskelijat ovat yksilöllisiä ja on heistä itsestään kiinni, kuinka motivoituneita he ovat ja miten hyvin he vastaanottavat tarjotun oppimismahdollisuuden.

Haastateltuani opiskelijoita ja opettajia aloitin aineiston analyysin tekemisen ja tämän jälkeen tutkimusraportin kirjoittamisen. Tutkimusprosessi on toteutunut kaiken kaikkiaan melko tahdikkaasti ja onnistuneesti.

Tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää yrittäjyyskoulun opetusta kehitettäessä. Nyt on tarkasteltu, millaisia mahdollisuuksia yrittäjyyskoulu tällä hetkellä opiskelijoilleen pystyy tarjoamaan ja mitä asioita opiskelijat ja opettajat pitävät merkityksellisinä. Koulutusta kehitettäessä on tärkeää saada myös opiskelijoiden ääni kuuluville ja tutkimukseni kautta yrittäjyyskoulun opiskelijat ovat saaneet mahdollisuuden siihen.

Yhteiskunnallisesti tutkimukseni lisää tietoutta siitä, minkälaista yrittäjämäistä kompetenssia ammatillisella toisella asteella voi kehittyä ja mahdollisesti myös miten sitä voi kehittää. Tutkimukseni on vahvistanut aikaisempaa tutkimustietoa asiasta, koska yrittäjyyskoulun opiskelijoille kehittyvä yrittäjämäinen kompetenssi rakentuu hyvin pitkälti tutkimuksessa hyödynnetyn teoreettisen taustan mukaisesti. Yrittäjyyskoulussa oppiminen ja opetus on myös yrittäjyyttä tukevaa samalla tavalla kuin tutkimuksessani hyödynnetty aikaisempi teoretietokin sen jäsentää.

Mahdollinen jatkotutkimus tutkimalleni aiheelle voisi olla selvittää, millä tavalla yrittäjyyskoulun opiskelijat ovat hyödyntäneet heille kehittyntä yrittäjämäistä kompetenssia opintojensa jälkeen. Se edesauttaisi yhtä lailla yrittäjyyskoulun kehittämistä, kun saataisiin selville opintojen vaikutukset pidemmällä aikavälillä. Koska yrittäjyyskasvatuksella pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan tarpeeseen lisätä yrittäjyyttä, on yrittäjyyskoulu tärkeässä asemassa tarpeeseen vastaamisessa. Tästä syystä yrittäjyyskoulusta valmistuneiden opiskelijoiden lähteminen yritystoimintaan olisi tärkeää tutkia, jotta saataisiin selville yrittäjyyskoulun yhteiskunnalliset vaikutukset yrittäjyyden lisäämisessä.

Lähteet

Akola, E. & Heinonen, J. 2007. Kuinka tukea yrittäjän oppimista? Tutkimus yrittäjille suunnatuista koulutusohjelmista viidessä Euroopan maassa. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Baron, R. & Markman, G. 2000. Beyond social capital: How social skills can enhance entrepreneurs' success. *The academy of management executive* 14 (1), 106–116.

Baron, R. & Tang, J. 2009. Entrepreneurs' social skills and new venture performance: mediating mechanisms and cultural generality. *Journal of management* 35 (2), 282–306.

Byrd, R. E. 1982. Riskinotto päätöksenteossa. Helsinki: Rastor.

Duval-Couetil, N. & Long, Z. 2014. Career impacts of entrepreneurship education: how and when students intend to utilize entrepreneurship in their professional lives. *Journal of business and entrepreneurship. Special issue: entrepreneurship education* 26 (1), 63–87.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Euroopan komissio – koulutuksen, audiovisuaalialan ja kulttuurin toimeenpanovirasto EACEA. 2012. Entrepreneurship education at school in Europe: national strategies, curricula and learning outcomes. Saatavilla www-muodossa: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/135EN.pdf.

Gibb, A. 2005. The future of entrepreneurship education - determining the basis for coherent policy and practice? Teoksessa Kyrö, P. & Carrier, C. 2005. The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context. Tampereen yliopisto.

Haataja, A., Hietanen, L., Järvi, T. & Tompuri, H. 2009. Kohti yrittäjyysvalmiuksia - päätöksenteon oppiminen systeemissä oppimisympäristössä. Teoksessa Kansikas, J., Kyrö, P., Seikkula-Leino, J. & Römer-Paakkanen, T. 2009. Yrittäjyyskasvatuksen muotoutuva maisema - yrittäjyyskasvatuksen identiteettiä rakentamassa. Jyväskylän yliopisto.

Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 2004. Tutkiva oppiminen: Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Helsinki: WSOY.

Hanhinen, T. 2010. Työelämäosaaminen. Kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmien konstruointi. Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66674/978-951-44-8290-8.pdf?sequence=1>. (Luettu 15.4.2015).

Hanks, G. & Bonaparte, E. 2015. SBDC Maximum business series: a framework for developing a successful innovative entrepreneur education program. *Journal of business and entrepreneurship* 26 (3), 163–187.

Hietanen, L. 2012. ”Tänään soitin vain kitaraa, koska innostuin”. Tapaustutkimus yrittäjämäisestä toiminnasta perusopetuksen 7. luokan musiikin oppimisympäristössä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huhtinen, P. 2005. Neuvottelijan vuorovaikutustaidot. Tampere: Monivire.

Hägg, O. 2011. Yrittäjyysvalmennus ja yrittäjäidentiteetti. Tampereen yliopisto.

Ikonen, R. 2006. Yrittäjyyskasvatus: Kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä. Helsinki: Minerva.

Juncker, J. 2014. Uusi alku Euroopalle: työllisyyden, kasvun, oikeudenmukaisuuden ja demokraattisen muutoksen ohjelma. Strasbourg: avauspuheenvuoro Euroopan parlamentin täysistunnossa. Saatavilla www-muodossa: http://ec.europa.eu/priorities/docs/pg_fi.pdf#page=5. Luettu 24.5.2015.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2011. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpaja.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keskitalo-Foley, S., Komulainen, K. & Naskali, P. 2010. Risto Reipas riskinottaja: koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen. Teoksessa Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. 2010. Yrittäjyyskasvatus hallintana. Jyväskylä: Vastapaino.

Koiranen, M. & Ruohotie, P. 2001. Yrittäjyyskasvatus: analyysejä, synteesejä ja sovelluksia. Aikuiskasvatus 21 (2), 102–111.

Kokko, R. & Koskinen, S. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi -arviointitutkimuksen yhteenveto. Teoksessa Kokko, R., Nenonen, T., Martelin, T. & Koskinen, S. (toim.) 2013. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013. Hankkeen loppuraportti. Tampere: Suomen Yliopistopaino. Saatavilla www-muodossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110702/THL_-_RAP2013_018_verkko.pdf?sequence=1. Luettu 31.5.2015.

Koskinen, S. 2015. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa: itsesäätelytaitojen kehittäminen ja tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan keinoin. Tampere: Suomen Yliopistopaino.

Kyrö, P. 2001. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. *Aikuiskasvatus* 21 (2), 92–101.

Kyrö, P., Lehtonen, H., & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Kyrö, P., Mylläri, J. & Seikkula-Leino, J. 2008. Kognitiiviset, affektiiviset ja konatiiviset ulottuvuudet ja niihin liittyvät metavalmiudet yrittäjämäisessä oppimisessä. *Liiketalouden aikakauskirja* (3), 269–296.

Kyrö, P. & Ristimäki, K. 2008. Expanding arenas and dynamics of entrepreneurship education. *Liiketalouden aikakauskirja* (3), 259–265.

Laitinen ja Nurmi 2007. Aktiivinen kansalainen yrittäjänä. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Lehti, E. & Ristola, K. 1990. Suunnittelu luovaa työtä. Helsinki: Rakennuskirja.

Magaña, M., May, N. & Maldonado, E. 2015. Comparabilidad en el nivel de emprendimiento de los alumnos en dos universidades: Mexico y Puerto Rico / Entrepreneurship levels: a comparison analysis from students of two universities in Mexico and Puerto Rico. *Revista internacional administración & finanzas* 8 (5), 1–14.

Man, T. 2006. Exploring the behavioural patterns of entrepreneurial learning: a competency approach. *Education & training* 48 (5), 309-321.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Saatavilla [www-muodossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi). Luettu 21.4.2015.

Paço, A., Ferreira J. M., Raposo M., Rodrigues, R. G. & Dinis, A. 2015. Entrepreneurial intentions: is education enough? *International entrepreneurship and management journal* 11 (1), 57–75. Saatavilla www-muodossa: <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11365-013-0280-5>. Luettu 21.4.2015.

Peltonen, K. 2014. Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Helsinki: Aalto yliopisto.

Peltonen, K. 2007. Tiimiopetus yrittäjyyskasvatuksen ohjausmenetelmänä. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma 29.5.2015. Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla www-muodossa: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1433371/Tiedonanto_Sipilä_29052015_final.pdf/6de03651-4770-492a-907f-89452141d0d5. Luettu 31.5.2015.

Rajaniemi, P. 2009. Ammatillisten opiskelijoiden työ ja elämä: Amis 2009 -tutkimus. Kajaani: Ammatillisen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen seminaari 30.11.2009. Saatavilla www-muodossa: www.pihapiiri.fi/wmanage/files.ph?download=true&file_id=5163. Luettu 12.5.2015.

Rauhala, L. 1983. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma.

Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen osalliset. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Römer-Paakkanen, T. & Pekkala, A. 2008. Generating entrepreneurship and new learning environments from students' free-time activities and hobbies. *Liiketalouden aikakauskirja* (3), 341–361.

Silverman, D. 2013. *Doing qualitative research*. Los Angeles: Sage.

Snow, R. E., Corno, L. & Jackson, D. 1996. Individual differences in affective and conative functions. Teoksessa Berliner, D. C. & Calfee, R. C. 1996. *Handbook of educational psychology*. New York: Simon & Schuster.

Suonpää, M. 2013. *Constructing an opportunity centred collaborative learning model through and for entrepreneurship*. Jyväskylän yliopisto.

Tilastokeskus yritysrekisteri. 25.9.2014. Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto. Saatavilla www-muodossa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_yri_yrti/?tablelist=true. Luettu 25.5.2015.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. *Yrittäjyyskatsaus 2012*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 46/2012. Saatavilla www-muodossa: http://www.tem.fi/files/35080/TEM-jul_46_2012_web.pdf. Luettu 24.5.2015.

Uljás-Rautio, K. 2015. *Suunnitelmallista kirjoittamista*. Luento 30.1.2015. Lapin yliopisto.

Winne, P. H. & Nesbit, J. C. 2009. Supporting self-regulated learning with cognitive tools. Teoksessa Hacker, D. J., Dunlosky, J. & Graesser, A. C. 2009. Handbook of metacognition in education. New York: Routledge.

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko opiskelijat

Taustatiedot

1. Minkä ikäinen olet?
2. Kuinka pitkälle olet edennyt yrittäjyyskoulun opinnoissasi tähän mennessä?
3. Mitä perustutkintoa opiskelet Lapin ammattiopistossa?
4. Miksi hait yrittäjyyskouluun opiskelemaan?
5. Miksi olet kiinnostunut yrittäjyydestä?
6. Milloin kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan heräsi?
7. Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla on yrittäjyyteen liittyen?

Yrittäjämäinen kompetenssi

1. Mitä yrittäjyys mielestäsi on?
2. Minkälaisia taitoja mielestäsi yrittäjyydessä tarvitaan?
3. Minkälaisissa tilanteissa nämä taidot tulevat tarpeen?
4. Minkälainen henkilö sopii mielestäsi yrittäjäksi?
5. Millainen on yrittäjämäinen asenne?
6. Minkälaisia yrittäjämäisiä luonteenpiirteitä koet itselläsi olevan?
7. Onko jokin niistä voimistunut yrittäjyyskouluopintojen aikana?
8. Miten koet käsityksesi yrittäjyydestä muuttuneen yrittäjyysopintojen aikana?

Opetus yrittäjyyskoulussa

1. Mitä kaikkea yrittäjyyskoulussa tehdään?
2. Minkälaisia yrittäjyyskoulun opettajat ovat?
3. Minkälaista ohjausta olet saanut opinnoissasi?
4. Minkälaisissa oppimisympäristöissä yrittäjyyskoulussa toimitaan?

5. Minkälaiseksi koet yrittäjyyskoulun opetuksen?
6. Minkälaista on tiimityöskentely yrittäjyyskoulussa?
7. Minkälaista on itsenäinen työskentely yrittäjyyskoulussa?
8. Minkälaista on yritysten kanssa tehtävä yhteistyö?
9. Minkälaista on yrittäjyyskoulussa tehtävä perinteisempi opetus?
10. Minkälaisia ovat henkilökohtaiset tapaamiset opettajan kanssa?
11. Miten koet opiskelijoita motivoitavan yrittäjyyskoulussa?
12. Miten muuttaisit opetuksen käytäntöjä kokemustesi perusteella?
13. Minkälainen ilmapiiri yrittäjyyskoulussa mielestäsi on?

Oppiminen yrittäjyyskoulussa

1. Minkälaisia valmiuksia koet saaneesi yrittäjänä toimimiseen?
2. Kuinka kattavina pidät näitä valmiuksia?
3. Minkälaisia yrittäjämäisiä taitoja olet oppinut?
4. Millaisia yrittäjyyteen tarvittavia taitoja koet vielä tarvitsevasi?
5. Minkälaisissa tilanteissa koet oppineesi yrittäjämäisiä taitoja?
6. Minkälainen rooli tiimityöllä on ollut oppimisessäsi?
7. Minkälainen rooli itsenäisellä työskentelyllä on ollut oppimisessäsi?
8. Minkälainen rooli yritysten kanssa tehtävällä yhteistyöllä on ollut oppimisessäsi?
9. Minkälainen rooli perinteisemmällä opetuksella on ollut oppimisessäsi?
10. Minkälainen rooli henkilökohtaisella ohjauksella on ollut oppimisessäsi?
11. Minkälaisia käytännön kokemuksia olet saanut yrittäjänä toimimisesta?
12. Minkälaisia työmahdollisuuksia olet saanut opintojen kautta?
13. Millaisissa projekteissa olet ollut mukana yrittäjyyskoulun kautta?
14. Minkälaisia kokemuksia sinulla on virheiden kautta oppimisesta yrittäjyysopinnoissa?
15. Minkälaisia kokemuksia sinulla on palautteen saamisesta yrittäjyyskoulussa?
16. Koetko saavasi tarpeeksi palautetta?
17. Minkälaista hyötyä palautteesta on ollut?

18. Miten arviointi on järjestetty yrittäjyysopinnoissa?
19. Millaisissa tilanteissa huomaat joutuvasi arvioimaan omaa toimintaasi?
20. Ilmeneekö kilpailu yrittäjyyskoulun toiminnassa jollain tavalla?
21. Miten koet kilpailun vaikuttavan yrittäjyyteen oppimiseen?
22. Koetko verkostoituneesi opintojesi aikana?
23. Minkälaisia asioita olet oppinut verkostoituessasi?
24. Minkälaisia haasteita olet kohdannut yrittäjyysopinnoissasi?
25. Minkälaista muutosta omassa toiminnassasi arvioisit yrittäjyysopintojen tuottaneen?

Lopuksi

1. Mikä on mielestäsi yrittäjyyskoulussa parasta?
2. Miten yrittäjyyskoulua tulisi mielestäsi kehittää?
3. Jäikö jotain aiheeseen liittyvää, jota haluaisit vielä tuoda esille?

Liite 2: Haastattelurunko opettajat

Taustatiedot

1. Kauanko olet ollut yrittäjyyskoulussa opettajana?
2. Mikä on oma suhteesi yrittäjyyteen? / historiasi yrittäjyyteen liittyen?

Yrittäjämäinen kompetenssi

1. Mitä yrittäjyys on mielestäsi?
2. Minkälaisia taitoja mielestäsi yrittäjyydessä tarvitaan?
3. Minkälaisissa tilanteissa nämä taidot tulevat tarpeen?
4. Minkälainen henkilö sopii mielestäsi yrittäjäksi?
5. Mitä taitoja yrittäjyyskoulun opiskelijoille pyritään opettamaan?

Opetus yrittäjyyskoulussa

1. Mitä kaikkea yrittäjyyskoulussa tehdään?
2. Millainen paikka yrittäjyyskoulu on fyysisenä oppimisympäristönä?
3. Minkälainen rooli sinulla on yrittäjyyskoulun opettajana?
4. Millaisia opetuksellisia periaatteita sinulla on?
5. Minkälaisin menetelmin yrittäjyyskoulussa opetetaan yrittäjämäisiä taitoja?
6. Minkälainen rooli taitojen oppimisessa on ryhmitöillä?
7. Minkälainen rooli on itsenäisellä työskentelyllä?
8. Minkälainen rooli on yritysten kanssa tehtävällä yhteistyöllä?
9. Minkälainen rooli on esitelmillä?
10. Onko muita erityisiä tapoja, joita haluat tuoda esiin taitojen opetuksessa?
11. Millaisia ovat henkilökohtaiset tapaamiset opiskelijoiden kanssa?
12. Miten opiskelijoita arvioidaan yrittäjyyskoulussa?
13. Miten palautteen antaminen on järjestetty?
14. Minkälaisia opetuksellisia tavoitteita yrittäjyyskoululla on?
15. Minkälaisia tavoitteita on nimenomaan taitojen kehittämiseen liittyen?

Oppiminen yrittäjyyskoulussa

1. Miten koet opiskelijoidesi oppivan yrittäjämäisiä taitoja parhaiten?
2. Minkälainen ilmapiiri yrittäjyyskoulussa mielestäsi on?
3. Minkälaista opiskelijoiden välinen yhteistyö on?
4. Minkälainen asenne yrittäjyyskoulun opiskelijoilla on opiskelua kohtaan?
5. Ovatko opiskelijat mielestäsi motivoituneita?
6. Ilmeneekö kilpailu yrittäjyyskoulun toiminnassa jollain tavalla?
7. Miten koet kilpailun vaikuttavan opiskelijoiden oppimiseen?
8. Miten yrittäjyyskoulussa edistetään verkostoitumista?

Lopuksi

1. Mikä on mielestäsi yrittäjyyskoulussa parasta?
2. Jäikö jotain aiheeseen liittyvää, mitä haluaisit vielä tuoda esille?

Liite 3: SISÄLLÖNANALYYSI - YRITTÄJÄMÄISEN KOMPETENSSIN KEHITTYMINEN

ALALUOKAT + pelkistysten määrä	YLÄLUOKAT	YHDISTÄVÄT LUOKAT	KATEGORIAT
<ul style="list-style-type: none"> • Viestintätaidot 10 • Esiintymistäidot 13 • Sosiaaliset taidot 5 • Tiimityötaidot 15 	Sosiaaliset taidot	Sosiaaliset taidot	YRITTÄJÄMÄISET TAI DOT
<ul style="list-style-type: none"> • Yritysyhteistyö 5 • Verkostoituminen 17 • Kokemuksen kautta oppiminen 3 • Tulevien työnantajien kiinnostuksen lisäämisen tarve 2 	Verkostoituminen		
<ul style="list-style-type: none"> • Keskusteleva vuorovaikutus 4 • Kriittinen palaute 6 • Hyvä ryhmähenki 4 	Vuorovaikutus		
<ul style="list-style-type: none"> • Myyntitaito 3 • Esiintymistaito 3 	Esiintymistaito		
<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijat eri aloilta 5 • Verkostoitumisen oppiminen 5 	Verkostoitumisen oppiminen		
<ul style="list-style-type: none"> • Palaute keskustellaan 2 • Kriittinen palaute opiskelijalle 2 • Opiskelijalle näkemys opitusta 2 	Vuorovaikutteinen arviointi		
<ul style="list-style-type: none"> • Riskinottokyky 10 • Tilaisuuksiin tarttuminen 3 • Päätöksentekotaito 9 • Paineensietokyky 3 • Ongelmanratkaisutaito 4 	Päätöksentekotaito		
<ul style="list-style-type: none"> • Ideointitaito 16 • Suunnittelutaito 6 	Ideointitaito		
<ul style="list-style-type: none"> • Ennakointi 1 • Ongelmanratkaisukyky 5 • Ideointi 4 • Ongelmaperustainen opetusmetodi 1 	Ongelmanratkaisutaito		
<ul style="list-style-type: none"> • Heittäytyminen 2 • Rohkeus 7 • Riskinsietokyky 2 	Riskinottokyky		

<ul style="list-style-type: none"> • Raha-asioiden osaaminen 8 • Liiketoimintasuunnitelman tekeminen 14 • Paperitöiden hoitamiskyky 1 	Liiketoiminnallinen osaaminen	Liiketoiminnalliset taidot	
<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärryksen kasvaminen työhön liittyen 4 • Yrittäjän elämä huomioitu opetuksessa 3 • Yritystoiminnan tarkkailu 4 • Yritystoiminnan hallitsemistaito 10 • Työntekijän merkityksen ymmärtäminen yritykselle 3 • Liiketoimintasuunnitelman tekeminen 5 	Yritysoosaaminen		
<ul style="list-style-type: none"> • Markkinointitaidot 11 • Myyntitaidot 5 • Asiakaspalvelutaito 3 	Markkinointiosaaminen		
<ul style="list-style-type: none"> • Itsevarmuus 10 • Parempi kuin muut 4 • Kilpailu 11 	Kunnianhimoisuus	Yrittäjämäiset ominaisuudet	YRITTÄJÄMÄISET OMINAISUUDET
<ul style="list-style-type: none"> • Tekemisen asenne 11 • Oma-aloittelisuus 10 	Aktiivinen työote		
<ul style="list-style-type: none"> • Oman toiminnan kehittäminen 15 • Tulevaisuuteen suuntaava tavoitteellisuus 5 • Ajan ja ajatuksen käyttö yrittäjyyskoulun 3 • Itsensä tunteminen 3 	Itsesäätely		
<ul style="list-style-type: none"> • Persoonasta lähtevät taidot 6 • Omien vahvuuksien miettiminen 3 • Oman ammatin ja yrittäjyyden yhdistäminen 6 	Omien vahvuuksien tunteminen		
<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijat mukavuusalueen ulkopuolelle 3 • Valmius muuttaa toimintatapojaan 5 	Muuntautumiskyky		
<ul style="list-style-type: none"> • Opetuksen vapaa- muotoisuus 13 • Mukaansa tempaava opetus 5 	Opetuksen joustavuus		

<ul style="list-style-type: none"> • Case-harjoitus 5 • Käytännönläheinen opetus 8 • Projektityö 7 • Oikeaan tapaukseen linkittämisen tarve 8 	Käytännönläheinen opetus		
<ul style="list-style-type: none"> • Tekemällä oppiminen • Projektityö 5 • Kilpailuissa mukana 4 • Ryhmätyöt 3 • Aktiivinen itsenäinen työskentely 3 	Tekemällä oppiminen	Joustava opetus	
<ul style="list-style-type: none"> • Ei-perinteinen opetus 5 • Ohjaava ja valmentava opetus 4 • Keskusteleva opetus-tyyli 5 	Ohjaava opetus		YRITTÄJYYSVALMENNUS
<ul style="list-style-type: none"> • Teoriaopetus 5 • Tiedon välittämisen lisäämisen tarve 4 	Teoriaopetus	Teoriaopetus	
<ul style="list-style-type: none"> • Kannustavat opettajat 12 • Opinnoissa neuvominen 11 	Kannustus	Valmentava opetus	
<ul style="list-style-type: none"> • Toiminta innostavaa opiskelijoille 4 • Vapaus ja opiskelijälähtöisyys opintojen suorittamisessa 13 • Motivoituneet opiskelijat 2 • Henkilökohtaiset tapaamiset 3 	Motivoiva toiminta		
<ul style="list-style-type: none"> • Valmentava opetus 12 • Kokeneet valmentajat 3 	Valmentaminen		